

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS INFORMATIKOS FAKULTETAS
ELEKTRONINIO VERSLO KATEDRA

NATALIJA VAIŠNORIENĖ

TINKLO NEUTRALUMO KONCEPCIJA
VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGOS KONTEKSTE:
TEISINIAI ASPEKTAI

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
doc. dr. Darius Šttilis

Vilnius, 2010

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS INFORMATIKOS FAKULTETAS
ELEKTRONINIO VERSLO KATEDRA

TINKLO NEUTRALUMO KONCEPCIJA
VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGOS KONTEKSTE:
TEISINIAI ASPEKTAI

Informatikos teisės magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62401S108

Vadovas

_____ **doc. dr. D. Šttilis**

Atliko

_____ **ITmns9-01 gr. stud. N. Vaišnorienė**

Recenzentas

Vilnius, 2010

TURINYS

IVADAS.....	5
I. TINKLO NEUTRALUMO KONCEPCIJOS RAIDA.....	8
1. „Tinklų tinklo“ – interneto – atsiradimo retrospektyva.....	8
1.1. Ankstyvojo interneto architektūra ir savybės.....	8
1.2. Interneto plėtros ir raidos pasėkmės.....	9
2. Technologinės pažangos įtaka infrastruktūros lygmens reguliaciniams procesams.....	12
2.1. Duomenų perdavimo procesas – maršrutizavimas.....	13
2.2. Duomenų identifikavimas.....	14
2.3. Duomenų srauto formavimo neigiamo aspekto – ribojimo – dominavimas.....	15
3. Naujoji informacinių ryšio technologijų koncepcija – tinklo neutralumas – kaip priešpriešos duomenų perdavimo ribojimui pasėkmė.....	17
II. TINKLO NEUTRALUMAS KAIP VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGOS MECHANIZMO UŽTIKRINIMAS NUO INTERNETO PASLAUGŲ TEIKĖJŲ INTERESŲ.....	22
4. Interneto paslaugų teikėjų kaip stipresniosios šalies interesai.....	22
4.1. Tinklo topologijos pokyčių įtaka duomenų perdavimui.....	23
4.2. Apmokestinimo modelių įtaka duomenų srautų perdavimui.....	28
5. Interneto paslaugų teikėjų ir vartotojų santykis ateities verslo perspektyvoje.....	31
6. Vartotojų – silpnėsios šalies – interesai.....	32
III. TINKLO NEUTRALUMO TEISINIAI ASPEKTAI.....	34
7. Rinkos atvirumo poveikis tinklo neutralumo reglamentavimui.....	34
8. Jungtinių Amerikos Valstijų atvejis.....	36

8.1. Ryšio technologijų reglamentavimo raida ir jos įtaka tinklo neutralumo reguliavimui.....	37
8.2. Teisiniai ginčai dėl tinklo neutralumo.....	40
8.3. Tinklo neutralumo įtvirtinimo teisės aktuose perspektyvos.....	42
9. Europos Sąjungos atvejis.....	43
9.1. Tinklo neutralumo užtikrinimas konkurencijos teisės normomis.....	45
9.2. Interneto paslaugų teikėjų kaip elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų teikėjų veiklos reguliavimas.....	48
9.3. Atnaujinto telekomunikacijų srities direktyvų paketo nuostatos dėl tinklo neutralumo vartotojų teisių apsaugos kontekste.....	52
10. Lietuvos atvejis.....	56
IŠVADOS.....	58
LITERATŪRA.....	60
SANTRAUKA.....	67
SUMMARY.....	68
PRIEDAS.....	69

IVADAS

Ypač spartus kokybinis technologijų vystymasis bei pastaraisiais dešimtmečiais įvykę kritiniai geopolitiniai pokyčiai sudarė sąlygas pažangiasias technologijas, skirtas išimtinai karinei pramonei, pritaikyti civiliams poreikiams, o vienetinės produkcijos idėjas perduoti rinkai. Bene svarbiausias produktas – „tinklų tinklo“, plačiai žinomo kaip interneto – pritaikymas vartotojų poreikiams ir sėkminga jo plėtra.

Internetas yra suprantamas kaip telekomunikacinės ryšių sistemos tarp vartotojų, veikiančios E2E principu. Toks akronimas kildinamas iš *end-to-end* termino, kuris kartu apibrėžia esminį interneto architektūros principą, įgyvendinamą architektūriniais interneto protokolų metodais. Ryšys tarp E2E vartotojų yra ne kas kita, o duomenų perdavimas, kuris vėlgi, atsižvelgiant į interneto architektūrinius principus, yra paremtas duomenų skaidymu / dalinimu į paketus.

Atsiradus duomenų perdavimo galimybėms, logiškai kyla klausimas, kaip greitai duomenys bus perduoti, t.y. duomenų srauto perdavimo greitis arba interneto ryšio kokybė. Geometrine progresija auganti technologinė pažanga natūraliai sudaro sąlygas vartotojams naudotis vis geresnės kokybės interneto ryšiu, ko pasekoje proporcingai didėja ir vartotojų poreikiai, be to, sparčiai auga ir pačių vartotojų skaičius. Tad susidaro situacija, kai vartotojų skaičius auga žymiai greičiau, nei interneto paslaugų tiekėjų galimybės pilna apimtimi patenkinti vartotojų poreikius. Kaip minėta, sėkmingas karinis produktas – internetas – perduotas rinkai, o rinka realiai turi savybę tik idealiam variante būti elastinga. Reiškia, interneto paslaugų tiekėjai siekia maksimalaus pelno minimaliais kaštais. Ši klasikinė rinkos situacija sudaro prielaidas riboti duomenų srautą, siekiant patenkinti augantį vartotojų skaičių, ir didinti pelną, nekeičiant kaštų.

Visgi internetas nėra vien tik produktas. Tai tapo neatskiriama gyvenimo dalimi, o pastaraisiais metais teisė į interneto prieigą buvo pripažinta prigimtinė žmogaus teise. Kaip žinia, prigimtinių žmogaus teisės negali būti ribojamos (nebent išimtiniais atvejais), todėl pagrįstai atsiranda naujas informatikos teisės disciplinos tyrimo institutas – tinklo neutralumas, kurio esmė yra ginti silpnosios šalies, vartotojų, interesus nuo stipriosios šalies, interneto paslaugų tiekėjų galimai nesąžiningų pelną maksimizuojančių veiksmų. Tinklo neutralumo misija – artinti esamą situaciją link idealios, kurioje vartotojas gauna maksimalų norimą duomenų kiekį per minimalų laiko vienetą.

Dabartinė *status quo* rodo, kad plintant naujoms paslaugoms (pavyzdžiui, *torrent file sharing*, *youtube*), pilnai patenkinti augantį eilinių vartotojų kokybiško ryšio poreikį, neiškreipiant rinkos, praktiškai neįmanoma. Išeitis – duomenų srauto ribojimas, kam ir priešinasi tinklo neutralumo koncepcija. Todėl, susidūrę su perkrautų tinklų problema, interneto paslaugų tiekėjai pradėjo

manipuliuoti duomenų srautų valdymo būdais bei naujais apmokestinimo modeliais. Tokie veiksmai yra siejami su galimu vartotojų arba turinio diskriminavimu, nesąžiningų apribojimų taikymu ir vertinami kaip tinklo neutralumo pažeidimai. Kaip ir minėta, vartotojų interesų užtikrinimas yra ypatingai svarbus teisės į prieigą prie interneto prilyginimo prigimtinėms žmogaus teisėms kontekste. Būtent šiuo aspektu tinklo neutralumas įgyja vis didesnę įtaką kaip naujas socialinės informatikos mokslo konceptas.

Tinklo neutralumo sąvoka gali būti suprantama skirtingai. Definicinis neapibrėžtumas provokuoja nesutarimus, tačiau mokslinės literatūros analizė leidžia preziumuoti, kad tinklo neutralumo koncepcijos esmę sudaro duomenų srautų valdymo aspektai.

Skirtingose pasaulio valstybėse tinklo neutralumas traktuojamas įvairiai, todėl vieningos koncepcijos paieškos sulaukia vis didesnio teisės srities specialistų dėmesio. 2010 m. tiek JAV, tiek ES diskusijoms tinklo neutralumo tema skyrė ypatingą dėmesį. Paprastai ginčijamasi dėl (iki šiol nereglamentuotos) interneto paslaugų tiekėjų *laisvės* (rinktis duomenų srautų valdymo būdą) *apribojimų įvedimo* pagrįstumo, galimybių bei efektyvumo. Svarstomas tiek bendrų konkurencijos teisės reikalavimų, tiek specifinių, bet rekomendacinio pobūdžio nuostatų pakankamumas. Ir nors diskusijos tinklo neutralumo tema pradėtos seniai, bendro sutarimo nėra, nes tinklo neutralumo koncepcija yra kompleksinė, be to, dėl nuomonių gausos yra sureikšminami skirtingi teisiniai aspektai. Pačios tinklo neutralumo koncepcijos autorius yra Tim Wu, JAV Kolumbijos teisės mokyklos profesorius, kuris pradėjo nagrinėti tinklo neutralumą kaip interneto paslaugų teikėjų taikomus tinklo naudojimo apribojimus, nustatomus vartojimo sutartyse. Tyrimų rezultatai parodė, kad taikomi pertekliniai apribojimai gali paveikti tiek ekonominę, tiek socialinę pažangą. Remiantis tokia išvada, buvo pasiūlytas pirmasis tinklo neutralumo įteisinimo modelis JAV. Būtent dėl to šiame darbe JAV atvejui yra skiriamas ypatingas dėmesys, nes Jungtinės Valstijos turi didžiausią patirtį tyrinėjant tinklo neutralumą. Tuo tarpu ES atvejis yra kitoks: tą lemia ne tik teisinės sistemos skirtumai, bet ir tokios vertybės kaip konkurencinga vidaus rinka, kuri neleidžia paprastai atsirasti tinklo neutralumo pažeidimams. Europoje tinklo neutralumo ekspertu yra laikomas Cristopher Marsden, Jungtinės Karalystės Esekso universiteto Teisės mokyklos dėstytojas, teigiantis, kad Europoje yra ne viskas taip gerai, kaip kad preziumuoja kiti mokslininkai. Pažymėtina, kad ES akcentuojami ekonominiai tinklo neutralumo aspektai, ir nors dėl vartotojų pasirinkimo teisės užtikrinimo svarbos sutariama, pusiausvyra tarp aukšto vartotojų teisių apsaugos lygio bei informacinių ryšio technologijų srities verslo konkurencingumo nėra nei lengvai pasiekiamo, nei paprastai apibrėžiamo.

Lietuvoje tinklo neutralumo tema nenagrinėta, todėl šis darbas yra **pirmasis bandymas** inicijuoti diskusijas tinklo neutralumo koncepcijos teisinio reglamentavimo aspektais. Atsižvelgus į

mūsų šalies siekius lyderiauti informacinių technologijų srityje, neišvengiamai **aktualią** vietą užims tinklo neutralumo klausimas, nes informacijos ir mokslinės analizės stoka šioje srityje gali neigiamai įtakoti vartotojų interesus tuo atveju, jei teisinis reglamentavimas bus netinkamas. Temos aktualumas suponuoja **tyrimo objektą** – tinklo neutralumo koncepcija ir vartotojų teisių apsauga. Darbo objektas lemia ir **darbo tikslą** – išsiaiškinti, kaip turi būti reglamentuojamas tinklo neutralumas, norint apsaugoti vartotojų teises. Todėl keliame šie uždaviniai:

1. išnagrinėti bei atskleisti tinklo neutralumo koncepcijos sampratą ir turinį;
2. nustatyti tinklo neutralumo užtikrinimo / pažeidimų aspektų poveikį vartotojų teisėms;
3. išanalizuoti tinklo neutralumo teisinį reglamentavimą JAV, ES ir Lietuvoje.

Gali kilti klausimas, kam reikalingos visos šios diskusijos, bet yra esminė **problema**: tinkamo interneto paslaugų tiekėjų veiklos reglamentavimo nebuvimas neigiamai veikia vartotojų skirtingų teisėtų interesų įgyvendinimą bei apsaugą.

Darbo struktūrą sudaro dvi dalys – **teorinė** (tinklo neutralumo koncepcijos raida, vartotojų teisių apsauga) ir **praktinė** (teisinio reglamentavimo aktualijos). Temai atskleisti ir iškeltiems uždaviniams atsakyti naudoti įvairūs mokslinio **tyrimo metodai**: **sisteminės analizės, sintezės, abstrakcijos. Alternatyvų metodas** panaudotas, siekiant nustatyti tinklo neutralumo koncepcijos priešininkų bei šalininkų nesutarimų priežastis bei atskleisti koncepcijos sąvokos esminius elementus. **Analogijos metodas** padėjo nustatyti interneto paslaugų verslo modelių specifiką. **Modeliavimo metodas** leido numatyti tolimesnes problemos vystymosi kryptis. **Dokumentų analizės metodas** pasitarnavo darbui su teisės aktais. **Apibendrinimo** bei **dedukcijos metodai** naudoti išvadoms formuluoti.

Darbas parašytas remiantis pačiais naujausiais **šaltiniais**, tačiau tai besiformuojanti teisės informatikos disciplina, kuriai trūksta didesnio kritinio požiūrio. Prisipažinsiu, buvo įdomu ir naudinga prisiliesti prie Lietuvoje visiškai nenagrinėtos temos. Viliuosi, kad tai pirmas, bet toli gražu ne paskutinis žingsnis pradedant ir tęsiant mokslinius tyrimus šia tema.

Raktiniai žodžiai: tinklo neutralumas, vartotojų teisės, duomenų srautų valdymas, interneto paslaugų teikėjai.

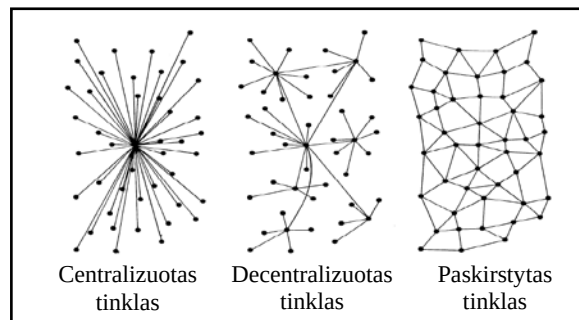
I. TINKLO NEUTRALUMO KONCEPCIJOS RAIDA

1. „Tinklų tinklo“ – interneto – atsiradimo retrospektyva.

1.1. Ankstyvojo interneto architektūra ir savybės.

Internetas buvo pradėtas vystyti Šaltojo karo metais kaip JAV karinis projektas. 1960 m. JAV vyriausybė finansavo tinklo, kodiniu pavadinimu DARPA (angl. *Defence Advanced Research Project Network*) sukūrimą. Šios novatoriškos iniciatyvos pagrindinis tikslas buvo patikimos komunikacijos priemonės – branduolinio ginklo valdymo sistemos pagrindo – sukūrimas¹.

Internetas savo prigimtimi pirmiausia yra ryšys tarp vartotojų, kurį geriausiai iliustruoja E2E principas (iššifruojamas kaip *end-to-end*, tai yra *vartotojas-vartotojui*). Pagal jį buvo sukurtas internetas ir užtikrinta sparti „tinklų tinklo“ sklaida. E2E principas sudaro efektyviausios – decentralizuotos – komunikacijos sistemos pagrindą. Tokios sistemos teorinį modelį 1962 m. sukūrė Paul Baran, kurį vaizdingai iliustruoja to paties mokslininko pasiūlyti ryšių tinklų modeliai (žr. 1 pav. „Ryšių tinklų modeliai“). Jis apibrėžė tris pagrindines sąvokas, kuriomis grindžiamas interneto funkcionavimas: paskirstytas tinklas, paketas (duomenų skaidymas į dalis), dinaminis maršrutizavimas (paketų persiuntimo algoritmas)².

1 pav. „Ryšių tinklų modeliai“.

Vartotojas-vartotojui principas lemia naudingas vartotojams atviro tinklo savybes:

a) kai yra atsisakoma centralizuotumo (žr. 1 pav. „Centralizuoto tinklas“), sudaromos sąlygos neribojamos tinklo plėtros galimybėms, o prisijungti prie tinklo galima be jokio leidimo ar/ir kontrolės iš centro;

¹ Bygrave L. A, Bing J, *Internet Governance: Infrastructure and Institutions*. Oxford University Press, 2009, p.12.

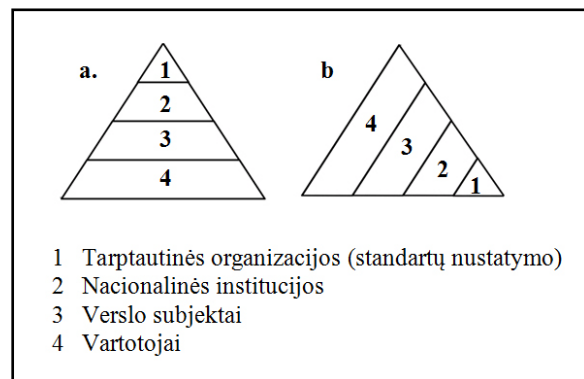
² Baran P, *Introduction to Distributed Communications Networks*, RM-3420-PR, IEEE Transactions on Communications Systems, Volume 12, Issue 1, 1964. http://www.rand.org/pubs/research_memoranda/2006/RM3420.pdf [žiūrėta 2009-12-10].

b) idealiame „Paskirstyto tinklo“ modelyje (žr. 1 pav.) visi mazgai yra lygiavertūs, reiškia, nėra vieno ar kelių hierarchiškai viršesnių centrų, kurie galėtų reguliuoti kitų mazgų veiklą. Šiuo atveju, logiška teigti, kad vartotojų poreikių tenkinimas yra neribojamas;

c) tinklo naudojimo tikslo pasirinkimas priklauso vartotojui. Šis teiginys aiškinamas kaip neribotas teisėtos veiklos galimybė (bendrauti, kurti, pasiekti ar platinti turinį, išbandyti naujus verslo modelius);

d) atviram tinkle interneto paslaugų teikėjui tenka elementarus techninis vaidmuo – suteikti prieigą vartotojams (būti nuolat prisijungusiam prie tinklo ir leisti vartotojams jungtis prie savęs), t.y. neutralaus tarpininko vaidmuo.

Svarbus aspektas, kurį lemia tinklo architektūra ir atvirumas, yra ypatinga vartotojų padėtis sprendimų priėmimo procese. Tradicinėse telekomunikacinėse sistemose vartotojai yra žemiausia grandis, reiškia, jie negali savo padėtyje įtakoti sprendimų priėmimo dėl hierarchinės struktūros ypatybių, tačiau pagal jau minėtą E2E principą, interneto sprendimų priėmimo hierarchija / valdžios piramidė vaizduojama kardinaliai priešingai nuo tradicinių telekomunikacinių sistemų (žr. 2 pav.)³. Vartotojai yra tiek hierarchijos viršūnė (a), tiek jos pagrindas (b). Toks vartotojų statusas užtikrina efektyvią savireguliaciją ir reiškia, kad duomenų perdavimas gali būti ribojamas tik vartotojų sprendimu.

2 pav. „Telekomunikacinių sistemų sprendimų priėmimo hierarchija / valdžios piramidė“.

1.2. Interneto plėtros ir raidos pasėkmės.

Pirmoji žinutė tuometiniu internetu buvo išsiųsta 1969 m., naudojantis TCP/IP protokolu, užtikrinusiu duomenų suskaidymą į paketus ir sklandų jų persiuntimą. Po dešimtmečio, kai buvo panaikintas karinio projekto statusas, internetas tapo viešai prieinamas akademinei bendruomenei, o 1990 m. jį leista naudoti komerciniais tikslais.

³ Nelson M, pristatymas „Who Manages the Internet?“ INET 2004 konferencijoje „Strengthening the Net: Building an Open and Trusted Internet“. 2004 m. gegužės 10-14 d., Barselona, Ispanija.
<http://www.isoc.org/isoc/conferences/inet/04/documents/InternetGovernance.ppt> [2010-06-02].

Per ganėtinai trumpą laiką internetas susilaukė milžiniškos sėkmės. Vos po penkerių metų, kai rinkai buvo pateiktas internetas, duomenų srautų apimtys didėjo po 100 procentų kas 100 dienų⁴. Neribojama tinklo plėtra, įvairiausių vartotojų poreikių tenkinimas ir naudojimosi tikslo pasirinkimo laisvė sudarė sąlygas naujoms internetu teikiamoms paslaugoms atsirasti, taip pat padidėjo interneto funkcionalumas. Šiuolaikinė visuomenė jau neįsivaizduojama be interneto, kurios vis daugiau gyvenimo aspektų *itinklinama*: verslas, mokslas, saviraiška, viešasis valdymas, socialinės ir daugelis kitų paslaugų. Auga vartotojų skaičius bei duomenų srautų apimtys.

Duomenų srautų apimtys tiesiogiai susijusios su paslaugos kokybės užtikrinimo ir duomenų srautų ribojimo poreikiu, t.y. interneto paslaugų teikėjų verslo sėkmė priklauso nuo duomenų srautų apimčių pokyčių. Tai santykis tarp vartotojų paklausos ir paslaugos teikėjo galimybių investuoti į infrastruktūrą. 2003 m. duomenimis, optimalus verslo pelningumas buvo tada, kai duomenų srautų apimtys per metus padidėdavo 2 kartus⁵. Toks augimas leidžia apskaičiuoti ir prognozuoti pajamas bei reikiamas investicijas ateityje. Tačiau būtina atkreipti dėmesį į tai, kad paslaugos teikėjas, norėdamas užtikrinti tinkamą paslaugos kokybę ir tuo pačiu didinti vartotojų skaičių, turi skirti daugiau lėšų techninei įrangai, o jeigu galimybės investuoti į naują infrastruktūrą yra ribotos arba paslaugos teikėjas siekia optimizuoti pelną, tuomet pradedama riboti duomenų srautus ir/ar kelti paslaugos kainą. Tokiu būdu reguliuojama (slopinama) paklausa. Tad logiška teigti, kad interneto paslaugų patrauklumas didinamas, kai panaikinami apribojimai.

Specifinių vartotojų poreikių atsiradimas: paslaugos kokybės ir saugumo užtikrinimas.

Augant vartotojų skaičiui, bet kurioje verslo aplinkoje atsiranda *kitokių* vartotojų, turinčių specifinių poreikių, kurie iš esmės prieštarauja tinklo atvirumui ir jį lemiančiam E2E principui⁶. Tokia situacija kyla dėl bendro vartotojų skaičiaus augimo, duomenų srautų apimčių didėjimo. Šiai situaciją galima iliustruoti taip: jei nenori į darbą vykti sausakimšame autobuse, kur negauni vietos atsisėsti, investuoji pinigus į automobilį ir mėgaujiesi komfortu, nors rezultatas tas pats – į darbą nuvažiuojama. O jeigu perdėm rūpiniesi automobilio saugumu ir nori nusimesti atsakomybės našta, apsidraudi. Taigi, ir interneto vartotojų poreikiai panašūs: kokybė (komfortas) ir saugumas.

⁴ Odlyzko A. M, *Internet traffic growth: Sources and implications. Optical Transmission Systems and Equipment for WDM Networking II*, Proceedings of the SPIE, Volume 5247, 2003, p.5.

⁵ Ten pat, p.12.

⁶ IETF Network Working Group. RFC nr. 3724 “*The Rise of the Middle and the Future of End-to-End: Reflections on the Evolution of the Internet Architecture*”, 2004. <http://www.ietf.org/rfc/rfc3724.txt> [žiūrėta 2010-06-02].

Internetas efektyviai gali paskirstyti didelius duomenų srautus ir greitai juos perduoti, tačiau technologine prasme paslaugos kokybė (angl. *Quality of service*) visgi nėra garantuojama.

Tokios paslaugos kaip garso ir vaizdo perdavimas realiuoju laiku yra vertingos tik tuomet, kai yra užtikrinamas tam tikras ryšio paslaugos kokybės lygis. Kadangi šios rūšies paslaugos tampa populiareesnės, auga spartesnio interneto poreikis. Kalbant buitine kalba, vartotojų nepasitenkinimą kelia trūkinėjantis garsas ir stringantis vaizdas. Paslaugos kokybė suprastėja dėl to, kad E2E principas grindžiamas duomenų paketų lygiavertiškumu ir nenumato galimybių teikti prioritetus atskiroms duomenų rūšims. Taigi dalis vartotojų nori, kad jiems būtų užtikrinama paslaugos nepertraukiama kokybė, reiškia, šiuo atveju vartotojas leidžia interneto paslaugų teikėjui prisiimti platesnius įgaliojimus tvarkyti tinklais keliaujančių duomenų srautus ir taip užtikrinti tam tikrą paslaugų kokybę.

Reziumuojant, galima teigti, kad vartotojai kai kuriais atvejais yra linkę atsisakyti abstrakčių tinklo neutralumo siūlomų galimybių dėl konkrečių paslaugų kokybės nepertraukiamo užtikrinimo.

Nuo 1969 m. pirmosios žinutės persiuntimo internetu pasaulis gerokai pasikeitė. Vartotojų skaičius ne tik padidėjo milijonus kartų, bet tie patys vartotojai tapo sunkiai identifikuojami, nes internetui nėra valstybių sienų, kaip ir nėra galimybių užtikrinti tinkamą turinio kontrolę įvairaus amžiaus vartotojų grupėse. Be to, atsirado ir nauja nusikalstamų veikų rūšis – elektroniniai nusikaltimai. Eilinių sąžiningų vartotojų veiksmai dėl žinių trūkumo, o paprastai ir dėl abejingumo dažnai tampa saugumo problemų priežastimi. Tad, siekdami užtikrinti asmeninės informacijos konfidencialumą, kai kurie vartotojai atsisako tinklo neutralumo *beribių galimybių*. Atsisakyti minėto E2E principo verčia ir autentifikuoto turinio (patikimo) bei saugumo užtikrinimo poreikis: vartotojai nori, kad jų pačių gaunamų duomenų srautus filtruotų paslaugos teikėjas, o taip pat juo ribotų, jei duomenų sraute siunčiamas žalingas turinys. Reiškia, vartotojas atsisako teisės nuspręsti, kokio pobūdžio informacija yra žalinga, be to, perkelia atsakomybę už informacijos saugumą paslaugos teikėjui. Aišku, už tam tikrą mokestį.

Tarpininkų vaidmens augimas.

Tenkindami naujus specifinius vartotojų poreikius, tinklų operatoriai atsisako neutralaus tarpininko vaidmens ir imasi aktyvių veiksmų: siekdami užtikrinti paslaugos kokybę bei užtikrinti saugumą, vysto tam tikrą priemonių taikymą.

Ir nors E2E principas tiesiogiai nenustato, kad vartotojai privalo pasitikėti vieni kitais, būtent tokio pasitikėjimo trūkumas paskatino tarpininkų vaidmens sureikšminimą. Gali būti skiriamos kelios tarpininkų grupės:

- a) paslaugos teikėjai;
- b) antivirusinės programinės įrangos bei brukalų (*spamo*) filtrų gamintojai;
- c) sertifikavimo paslaugas teikiantys subjektai;
- d) finansiniai tarpininkai, užtikrinantys finansinių operacijų saugumą.

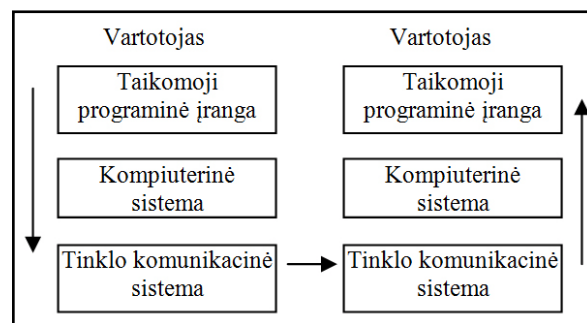
Jų veikla paremta informacijos filtravimu, kai vartotojui ribojama turinio pasirinkimo teisė, t.y. apriboja prieigą prie nepatikimo ir/ar žalingo turinio informacijos.

Pastebėtina, kad tarpininkų veikla ir taikomos apribojimo priemonės ne visada grindžiama vien tik techniniais saugumo reikalavimais, bet ir kitų subjektų interesais. Tikroji poveikio priemonių taikymo priežastis gali būti reikalavimas kontroliuoti bei užtikrinti mokesčių mokėjimą, nusikalstamumo prevenciją, viešojo intereso užtikrinimas, etc.

Poveikio priemonių teisėtumo klausimas yra ypač aktualus, nes perteklinių priemonių taikymas gali kelti pavojų asmens privataus gyvenimo neliečiamybei. Todėl tarpininkų atliekamų funkcijų skaičiaus augimas, specialiųjų įgaliojimų suteikimas turi būti tiesiogiai susijęs su atsakomybės taikymu.

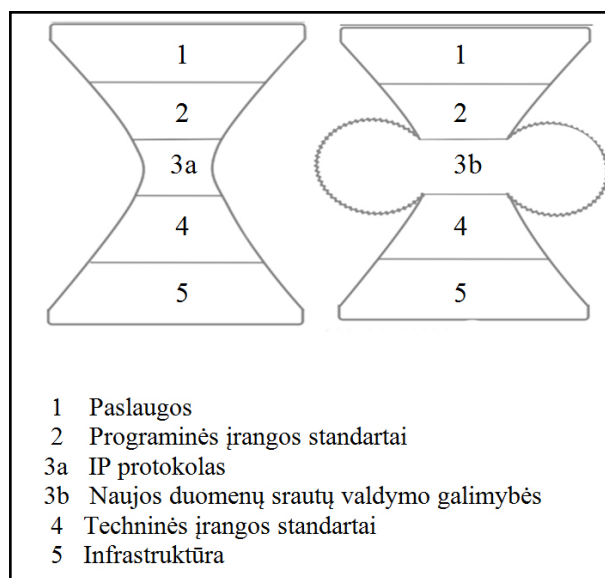
2. Technologinės pažangos įtaka infrastruktūros lygmens reguliaciniams procesams.

Vieno vartotojo kitam siunčiamas elektroninis laiškas, nuotrauka ar kitoks teisėtas turinys, juda tinklu pagal tam tikrą schemą (žr. 4 pav.). Iš vartotojui suprantamos taikomosios programinės įrangos aplinkos apdoroti ir suskaidyti į paketus duomenys keliauja telekomunikacijų tinklų infrastruktūra, o pasiekę adresatą įgauna įprastinę vartotojui priimtina formą. Tačiau vartotojams nerūpi infrastruktūros lygmens procesai, jei tai nedaro tiesioginio poveikio jų internetu gaunamų paslaugų kokybei.

3 pav. "Vertikali komunikacijos sistemos hierarchija".

Technologinė pažanga leidžia tinklo operatoriams atsisakyti laisvo duomenų perdavimo ir suteikia galimybę tvarkyti srautus pagal naujai nusistatytas taisykles. Tai iš esmės keičia interneto architektūrą (žr. 4 pav.). Interneto protokolas, užtikrinantis paprastą ir universalų duomenų maršrutizavimą⁷ (kuris 4 pav. iliustruotas kaip siauriausia *smėlio laikrodžio* vieta⁸), *de facto* papildomas naujomis funkcijomis. O vartotojų gaunamų paslaugų kokybė tampa priklausoma, ne nuo objektyvių priežasčių, o nuo subjektyvių savanaudiškų tinklų operatorių preferencijų.

4 pav. „Interneto architektūros pokyčiai“.

2.1. Duomenų perdavimo procesas – maršrutizavimas.

Naujos techninės bei programinės įrangos atsiradimas įgalino tinklo operatorius stebėti bei filtruoti tinklais perduodamų duomenų srautus, o esant poreikiui juos modifikuoti. Tai reiškia, kad atskirai pasirinktų duomenų paketų judėjimas gali būti ribojamas arba skatinamas. Neskaidrus ir nesąžiningas duomenų srautų formavimo būdų taikymas yra veikla pažeidžianti tinklo neutralumą.

Norint objektyviai įvertinti duomenų srautų reguliavimo procesus ir jų poveikį vartotojams, tikslinga išnagrinėti duomenų perdavimo mechanizmus.

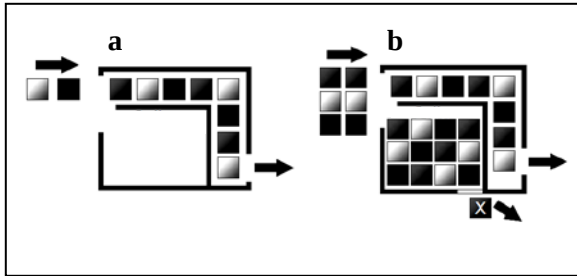
Tinklo operatoriai valdo duomenų srautus atitinkamos programinės įrangos pagalba maršrutizatori lygmenyje. Maršrutizatorius yra kompiuterių tinklus jungiantis įrenginys, skirtas parinkti ir taikyti paketų persiuntimo algoritmus. Duomenų paketai keliauja iš vieno maršrutizatoriaus į kitą, kol pasiekia galutinį tikslą. Todėl internetą būtų galima pavadinti tarpusavyje sujungtų maršrutizatorių rinkiniu.

Maršrutizatoriaus veikla iliustruota 5 pav. Paprastai, kai persiųsti skirtų duomenų kiekis neviršija maršrutizatoriaus techninių galimybių, duomenų srautas juda laisvai (a modelis). Bet didelių tinklo apkrovų metu persiuntimo laukiantys paketai yra laikinai patalpinami į maršrutizatoriaus

⁷ Plačiau žr. Clark D. D, *The design philosophy of the DARPA Internet protocols*, ACM Computer Communication Reviews, Vol. 18, No. 4, 1988.

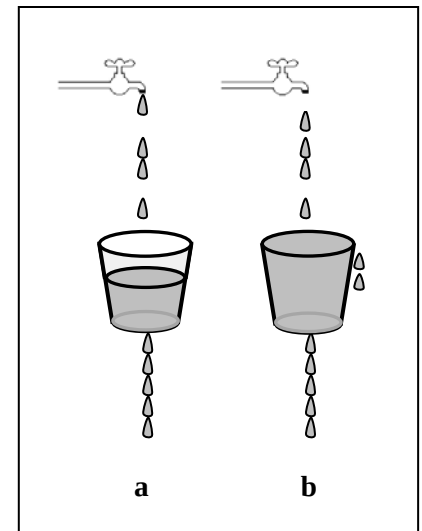
⁸ Willinger W, Doyle J, *Robustness and the Internet: Design and evolution*, 2002, p.7-8.
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1.4614&rep=rep1&type=pdf> [žiūrėta 2010-06-02].

saugyklą (angl. *buffer*). Šiuo atveju paketai nėra prarandami, bet jų pristatymas užtrunka kiek ilgiau, o kai saugykla persipildo ir atkeliauja vis nauji paketai, duomenų praradimas yra neišvengiamas. Tai nutinka tada, kada saugykloje laikomi paketai pakeičiami naujesniais (ką tik atkeliavusiais) arba tada, kada paketams patekimas į maršrutizatorių blokuojamas (b modelis). Dėl interneto protokolo savybių paketų praradimas nesukelia problemų, nes trūkstamų paketų persiuntimas pakartojamas.

5 pav. „Maršrutizatoriaus veikla“.

Maršrutizatoriaus veikla tapati procesams, kai pilamas vanduo į kiaurą kibirą (6 pav.). Kiauro kibiro analogija pasirinkta neatsitiktinai, ji iliustruoja plačiai taikomą *Generic Cell Rate* paketų persiuntimo algoritmą⁹. Vanduo, varvantis pro skylę dugne, yra suprantamas kaip paketų persiuntimas (a modelis), o kai kibiras (šiuo atveju, maršrutizatoriaus saugykla) persipildo, per kraštus išsiliejantis vanduo yra suprantamas kaip prarandami paketai (b modelis).

6 pav. „Kiauro kibiro algoritmas“.

2.2. Duomenų identifikavimas.

Jeigu pasirinktų duomenų paketų judėjimas gali būti ribojamas arba skatinamas, svarbu žinoti, kokiais pagrindais tai yra daroma ir kokie kriterijai taikomi paketų identifikavimui. Taip pat svarbu išsiaiškinti, kaip tinklo operatoriai sužino kokie duomenys keliauja jų tinklais ir kaip klasifikuojami paketai.

Mokslinė literatūra siūlo kelis paketų klasifikavimo būdus:¹⁰

⁹ Plačiau žr. International Telecommunication Union, Telecommunication Standardization Sector. *Traffic control and congestion control in B-ISDN*. Recommendation I.371, 2004, Annex A, p.87.

¹⁰ Hyunchul K et al, *Internet Traffic Classification Demystified: Myths, Caveats, and the Best Practices*, ACM CoNEXT 2008, December 10-12, 2008, Madrid, Spain. p.2-3.
http://www.caida.org/publications/papers/2008/classification_demystified/classification_demystified.pdf [žiūrėta 2010-06-02].

a) klasifikavimas pagal prievadą¹¹ (angl. *port number-based*). Tradiciškai vienu programų veikimas buvo siejamas su tam tikrų prievadų naudojimu, todėl pagal naudojamą prievadą atpažįstamas konkrečių programų generuojamas duomenų srautas. Šis metodas apibūdinamas kaip greitas ir paprastas, tačiau jo patikimumas yra mažesnis, nei 70 procentų;

b) klasifikavimas pagal paketo turinį (angl. *payload-based*). Tam, kad būtų identifiukuota srautą generuojanti programa, turi būti tiriamas paketo turinys. Kai įvertinamas pakankamas tos pačios programos sugeneruotų paketų skaičius, metodas vertinamas kaip labai patikimas. DPI¹² – išsamios paketų patikros technologija – yra pavyzdys, kaip tai veikia;

c) klasifikavimas pagal galinės įrangos veikimą (angl. *host-behavior-based*). Duomenų srautą generuojančio įrenginio funkcionavimo specifika įgalina atpažinti net užšifruotus srautus, kurie, pavyzdžiui, susidaro perduodant balsą interaktyviai;

d) klasifikavimas pagal srauto savybes (angl. *flow-features-based*). Tai pažangiausias paketų identifikavimo būdas, kurio klasifikavimo kriterijumi gali būti įvairiausi srauto parametrai, kai yra pritaikomas mašininio mokymosi algoritmas (dirbtinio intelekto elementas)¹³.

Trumpa duomenų klasifikavimo būdų apžvalga leidžia daryti išvadą, kad paketų identifikavimo pagrindų pasirinkimas faktiškai yra neribotas, o tai sudaro idealias sąlygas pažeisti tinklo neutralumą.

2.3. Duomenų srauto formavimo neigiamo aspekto – ribojimo – dominavimas.

Būtina išsiaiškinti, koks duomenų srauto tvarkymas yra tinklo neutralumo pažeidimas ir kaip vykdomas duomenų paketų judėjimo pagreitinimas/sulėtinimas. Duomenų srautui maršrutizatoriuje gali būti pritaikomas vienas iš šių 3 metodų¹⁴:

a) Didžiausių pastangų (angl. *best effort*) metodas. Tai tradiciškai plačiausiai taikomas metodas, suprantamas kaip laisvas duomenų perdavimas. Jis pagrįstas nuostata, kad visi duomenų paketai technologine prasme yra lygiaverčiai: informacijos srautai perduodami principu *first come*,

¹¹ Tinklo prievadas yra iš anksto nustatytas arba susitartas numeris, kuris nusako tam tikrą virtualią tarnybinės stoties jungtį.

¹² Plačiau žr. Daly A, *The Legality of Deep Packet Inspection*, 2010. <http://ssrn.com/abstract=1628024> [žiūrėta 2010-10-14].

¹³ Plačiau žr. Pietrzyk M et al, *Challenging Statistical Classification for Operational Usage: the ADSL Case*, IMC'09, November 4–6, 2009, Chicago, Illinois, USA. http://www.eurecom.fr/~ennajjar/PUB/IMC09_EnNajjar.pdf [žiūrėta 2010-10-14].

¹⁴ OECD. Directorate for Science, Technology and Industry Committee for Information, Computer and Communications Policy. Working Party on Telecommunication and Information Services Policies. *Internet Traffic Prioritisation: an Overview*, 2007, p.12. <http://www.oecd.org/dataoecd/43/63/38405781.pdf> [žiūrėta 2010-06-10].

first served, tai yra pirmieji patekę į maršrutizatorių ir daugiausiai laiko saugykloje praleidę duomenų paketai, pakeičiami naujesniais. Todėl, palyginus su kitais metodais, paketų praradimo/panaikinimo tikimybė ypač didelė. Svarbiausias šio metodo aspektas yra tas, kad visiems paketams be išimties taikomas vienintelis kriterijus praradimo tikimybei įvertinti – laikas praleistas saugykloje.

b) Prioritizavimo pagal poreikį (angl. *needs-based*) metodas, kitaip vadinamas, daliniu paslaugos kokybės užtikrinimu (angl. *soft quality of service*)¹⁵. Yra taikomas, kai tinklas yra nepakankamai pralaidus, o saugykla perpildyta, vieta naujiems paketams atlaisvinama pagal tinklo operatoriaus nustatytus prioritetus. Pirmieji pašalinami, tinklo operatoriaus sprendimu, mažiausiai vertingi paketai. Svarbu pabrėžti tai, kad mažiau vertingų paketų persiuntimas nėra visiškai blokuojamas, tačiau jų pristatymas užtrunka ilgiau.

c) Aktyvaus prioritizavimo (angl. *active prioritisation*) metodas. Kai kur literatūroje dar vadinamas ir garantuotos paslaugos kokybės metodu (angl. *hard quality of service*)¹⁶. Išskirtinis jo aspektas yra tas, kad paketai gali būti sunaikinami, t.y. pašalinami iš saugyklos, arba į ją neįleidžiami net tada, kai maršrutizatoriaus techninės galimybės persiųsti

7 pav. „Aktyvaus prioritizavimo metodo taikymas“.

duomenis nėra viršijamos, o objektyvios priežasties paketų praradimui nėra. Be to šis metodas įgalina tinklo operatorių rezervuoti dalį visos galimo perduoti srauto apimties tam tikrai identifikuotai paketų rūšiai (žr. 7 pav.). Tokiu atveju prioritetą turinčių paketų persiuntimas tampa nepriklausomas nuo bendros tinklo apkrovos, o praradimo tikimybė yra mažiausia. Šio metodo neigiamas aspektas yra tas, kad visų kitų prioriteto neturinčių paketų praradimo tikimybė didėja priklausomai nuo rezervuoto srauto apimties.

¹⁵ Cisco. *Internetworking Technologies Handbook*. http://docwiki.cisco.com/wiki/Quality_of_Service_Networking#End-to-End_QoS_Levels [žiūrėta 2010-11-23].

¹⁶ Ten pat.

3. Naujoji informacinių ryšio technologijų koncepcija – tinklo neutralumas – kaip priešpriešos duomenų perdavimo ribojimui pasėkmė.

Tinklo neutralumas pažeidžiamas tada, kai yra atsisakoma laisvo duomenų perdavimo metodo atsisakymas ir pereinama prie alternatyvių metodų, grindžiamų subjektyviu ribojimu. Augant vartotojų spartaus interneto poreikiui, tokie alternatyvūs srautų tvarkymo metodai tampa vis svarbesni tinklų operatoriams.

Pastebėtina, kad *didžiausių pastangų* metodas yra vienintelis, kuris nesiejamas su duomenų perdavimo ribojimais, kadangi paketų praradimas yra sąlygojamas objektyvių priežasčių, tai yra techninių galimybių. Šis metodas pelnė internetui *kvailo tinklo*¹⁷ vardą. *Kvailas* nereiškia blogas. Netgi atvirkščiai – pabrėžiama, kad duomenų perdavimo funkcija turi būti vykdoma kokybiškai bei besąlygiškai, o duomenų paketai turi būti perduodami nepriklausomai nuo jų turinio, naudojamos programinės ar techninės įrangos, siuntėjo ar gavėjo.

Prioritizavimo pagal poreikį metodas taikomas tokiomis pat aplinkybėmis, kaip ir *didžiausių pastangų* metodas, tai yra tada, kada objektyviai susidaro nepakankamas tinklo pralaidumas. Operatorius subjektyviai pasirenka duomenų paketų rūšį, kurios praradimo tikimybė bus didžiausia, todėl *prioritizavimo pagal poreikį* metodas siejamas su ribojimais.

Aktyvaus prioritizavimo metodo taikymas ribojant duomenų srautą: paketai (tinklo operatoriaus nurodymu) naikinami net jei maršrutizatoriaus techninės galimybės persiųsti duomenys nėra viršijamos ir objektyvių priežasčių prarasti paketus nėra.

Kitas *aktyvaus prioritizavimo* metodo aspektas yra srauto rezervavimas, tačiau jis nėra tiesiogiai siejamas su ribojimais. Tik jeigu didesnė viso galimo srauto apimties dalis rezervuojama, tada neturintys prioriteto duomenys faktiškai taip pat yra blokuojami. Srauto rezervavimo efektą gali turėti ir piktnaudžiavimas *prioritizavimo pagal poreikį* metodu. Jei prie mažos vertės duomenų srauto priskiriama didesnė visų paketų dalis, tada likusiems paketams *de facto* suteikiamas prioritetas.

Tinklo neutralumas nepagrįstai siejamas vien tik su fizinės telekomunikacijų infrastruktūros lygmens procesais, nes įvairūs pažeidimai gali turėti reikšmingų pasėkmių socialiniams santykiams.

Tie srauto formavimo metodai, kurie siejami su duomenų perdavimo ribojimais, yra svarbūs ne tik interneto paslaugų teikėjams, siekiantiems optimizuoti savo verslą, bet ir autorių bei gretutinių teisių ginėjams, savo veikloje siekiantiems kontroliuoti saugomų kurinių platinimą elektroninėje erdvėje. Šių

¹⁷ Isenberg D.S, *The Rise of the Stupid Network*. Computer Telephony, 1997.

metodų taikymu taip pat gali būti suinteresuoti teisėsaugos, operatyvinės veiklos institucijų atstovai, kontroliuojantys nelegalią veiklą bei turinį internete. Duomenų perdavimo ribojimo metodų funkcionalumas ir pritaikomumas priklauso nuo taikomų srauto identifikavimo kriterijų, kurie aptarti ankstesniuose skyriuose.

Akivaizdu, kad ne visada tinklo neutralumo pažeidimai yra žalingi vartotojams, nes kai kada pastarieji yra netgi apsaugomi nuo kitų tinklo neutralumu piktnaudžiaujančių vartotojų.

Diskriminacijos draudimas.

Srauto formavimas nėra formaliai draudžiamas, tačiau nėra ir įteisintas (neapibrėžtos leistinumo ribos), todėl paslaugos kokybės garantijos susiduria su pavojumi, kad duomenų srauto valdymas gali būti vykdomas diskriminaciniais pagrindais.

Apskritai, bet koks prioriteto duomenų srautui suteikimas gali būti vertinamas kaip diskriminavimas. Pavyzdžiui, keli interneto paslaugų teikėjai panašiai sulėtina tam tikros programinės įrangos (pvz., bendravimui skirtos *Skype* arba *Torrent* apsikaitimo / dalinimosi rinkmenomis programos) generuojamą duomenų srautą, tai galimai iškreipia programinės įrangos konkurencinį pranašumą ir ji tampa mažiau patraukli vartotojams, o taip pat yra neigiamai veikiama tokios programinės įrangos gamintojo padėtis rinkoje. Taip netiesiogiai slopinama vartotojui prieinamų internete paslaugų pasiūla ir laikui bėgant, apribojamos pasirinkimo galimybės. Jei konkretus interneto paslaugų teikėjas slopina savo klientų / vartotojų veiklą, tai gali būti vertinama kaip vartotojų diskriminacija.

Akivaizdu, kad diskriminacijos draudimas yra svarbus vartotojų interesų užtikrinimui, tačiau siūlymas visiškai uždrausti bet kokią galimą diskriminaciją (prioritizavimą) yra praktiškai neįgyvendinamas. Jis reikštų interneto paslaugų teikėjų verslo modelio žlugimą, nes būtų panaikintos galimybės interneto paslaugų teikėjams optimaliai išnaudoti resursus. Kyla klausimas, kaip tinkamiausiai galėtų / turėtų būti sureguliuotas diskriminacijos draudimo klausimas.

Barbaros von Schewick, Stanfordo universiteto interneto teisės specialistės, nuomone, diskriminacijos galima išvengti tik jei prioriteto suteikimo teisė priklausys ne interneto paslaugų teikėjams, o galutiniams vartotojams¹⁸. Diskriminacija yra tie atvejai, kai vienodom aplinkybėms asmenys, paslaugos, duomenų srautai yra traktuojami skirtingai, o esant skirtingoms aplinkybėms – vertinami vienodai, išskyrus atvejus, kai toks traktavimas yra objektyviai pateisinamas. Tačiau

¹⁸ Van Schewick B, *Network Neutrality: What a Non-Discrimination Rule Should Look Like*, Stanford Public Law Working Paper No. 1684677, Stanford Law and Economics Olin Working Paper No. 402, 2010. <http://ssrn.com/abstract=1684677> [žiūrėta 2010-10-14].

mokslininkė pabrėžia, kad prioritizavimo statinis susiejimas su konkrečiomis programomis arba jų tipais, gali būti žalingas, o interneto paslaugų teikėjų paskirstomi prioritetai dažnai neatitinka vartotojų pasirinkimo. Interneto paslaugų teikėjų taikomi skirtingi srauto formavimo metodai galėtų būti maksimaliai naudingi, jei prioriteto suteikimo funkcija būtų perleista vartotojams. Vartotojai turi galėti, įvertinę tinklo būseną bei savo poreikius, nustatyti, kokioms paslaugoms ir kokią srauto formavimo metodą turėtų taikyti interneto paslaugų teikėjas.

Pasiūlytas sprendimas grindžiamas naujų įgaliojimų vartotojams suteikimu, tačiau gali būti naudingas tik, jei dauguma interneto paslaugų teikėjų atsisakytų prioritetų paskirstymo funkcijos. Ypač svarbu tai, kad šis inovatyvus požiūris neatima iš interneto paslaugų teikėjų pačios galimybės klasifikuoti ryšio paslaugos kokybę.

Taigi, tinklo neutralumas, užtikrindamas laisvą duomenų srautų judėjimą, panaikina diskriminacijos galimybę. Diskriminacijos taikant prioritetus ir formuojant srautą panaikinimas, užtikrina vartotojų teisę rinktis konkurencingą paslaugą neiškreiptos rinkos sąlygomis.

Įtaka inovacijų plėtrai.

Pažymėtina, kad internetas vienodai tinka veikti žiniatinkliui, elektroniniam paštui ar bet kuriai kitai taikomajai programinei įrangos technologijai, tačiau leidžiama *darwinistinė* vystymosi seka, kyri teigia, kad tarp pačių technologijų kūrėjų vyksta konkurencinė kova už paslaugos (technologijos) išlikimą; reiškia, geriausiai prisitaikiusi technologinė inovacija ims dominuoti. Vyrauja nuomonė, kad geriausias pažangos kelias faktiškai negali būti prognozuojamas. Tinklo neutralumas nesuteikia galimybių verslui kontroliuoti vystymosi krypčių. Preferencijų ar bet kokių išskirtinių sąlygų suteikimas konkrečios taikomosios technologijos / programinės įrangos generuojamam duomenų paketų srautui, o netiesiogiai ir tos technologijos kūrėjui ar apskritai konkrečiam verslo modeliui, gali turėti neigiamų pasekmių (pavyzdžiui, suteiktas nepagrįstas konkurencinis pranašumas, sąžiningos konkurencijos sąlygų pažeidimas, sklandaus rinkų vystymosi sutrikdymas). Internetas yra tik platforma / arena konkurencinei kovai. Technologijos kovoja dėl vartotojų dėmesio ir paklausos, todėl tiek gaminantieji taikomąją programinę įrangą bei atitinkamus fizinius įrenginius, tiek kuriantiems turinį vartotojams yra svarbu, kad ši platforma išliktų neutrali.

Taigi, tinklo neutralumas, atsisakius duomenų srautų ribojimo, reikštų neribotas galimybes inovuoti.

Konkurencingų sąlygų verslui užtikrinimas.

Apribojimais grindžiamų duomenų srautų perdavimo metodo taikymas panaikina lygias galimybes konkuruoti rinkoje.

Egzistuoja interneto paslaugų teikėjų interesas išlaikyti *blogos kokybės ryšį* šalia geresnės, bet brangesnės alternatyvos. Kuo prastesnis ryšys, tuo akivaizdžiau vartotojas verčiamas sumokėti daugiau, kad gautų geresnę paslaugą.

Spartus internetas taip pat nėra sąlyginai naudingas kitas komunikacijų paslaugas teikiančioms kompanijoms, nes pakankamai gero ryšio paslaugos (gali ir) pakeičia tradicinę televiziją, radiją bei mobilųjį telefoną.

Taip pat svarbu pabrėžti vertikaliai integruotų (teikiančių ir turinių, ir ryšį) subjektų padėties pranašumą. Jiems srauto padalijimo ir papildomo apmokestinimo leistinumas reikštų tik pinigų perskirstymą.

Reziumuojant šią dalį, galima teigti, kad tinklo neutralumas svarbus sklandžiam perėjimui prie konvergencinių technologijų.

Pilietinių procesų skatinimas.

Teisė į internetą prilyginta prigimtiniams žmogaus teisėms (ang. *fundamental rights*). Prancūzijos Konstitucinio teismo 2009 birželio 10 d. sprendimu “*Act furthering the diffusion and protection of creation on the Internet*”¹⁹, pripažinta, kad esamas ir realiai funkcionuojantis technologinis pagrindas bei paslaugų bazė sudaro objektyviai sąlygotą galimybę dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Todėl prieigos prie interneto apribojimas vertinamas kaip demokratinių procesų ribojimas.

Reiškia, tinklo neutralumo siekis yra pagrįstas. Tuo pačiu suteikiamas prioritetas vartotojų teisėms.

Pagrįstas ribojimas.

Tik *geriausios pastangos* metodas yra nesiejamas su duomenų perdavimo ribojimais, nes paketų praradimas yra sąlygojamas objektyvių priežasčių – techninės įrangos galimybių. Šis duomenų perdavimo metodas savyje turi praktiškai funkcionuojantį tinklo *užsikimšimo* problemos sprendimą – paketai prarandami, bet jų persiuntimas pakartojamas.

¹⁹ Decision 2009-580 DC, *Act furthering the diffusion and protection of creation on the Internet*, <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/case-law/case-law.25743.html> [žiūrėta 2010-01-05].

Svarbu išskirti, kad srauto tvarkymas ir *užsikimšimų* valdymas/kontrolė turėtų būti suprantami kaip atskiros sąvokos.²⁰ Tikrovėje šias sąvokas yra sudėtinga atskirti dėl tinklų operatorių vykdomo nuolatinio duomenų srautų stebėjimo (angl. *monitoring*), kuris yra būtinas užsikimšimams prognozuoti. Tačiau teoriškai pagal E2E principą, srauto valdymas turėtų priklausyti vartotojams (programinės įrangos, turinio pasirinkimas), o tinklo operatorių veiksmai turėtų apsiriboti tinklo užsikimšimo problemų sprendimu. Vertinant kritiškai, TN pažeidimo objektas yra tinklo operatorių veiksmai, vykdamas srauto, o ne užsikimšimų kontrolę.

Aktyvaus prioritizavimo metodas, taikant tiesioginį blokavimą, turėtų būti leidžiamas išskirtiniais įstatymų apibrėžtais atvejais. Blokavimas negali būti pateisinamas remiantis tik pelno siekiu, kadangi yra žalingas ilguoju laikotarpiu, nes iškreipia rinką. Tokie procesai vyksta, kai interneto paslaugų teikėjai naudojami situacija iš galinčių mokėti daugiau.

Apibendrinant pirmąją dalį, reikia pabrėžti, kad tinklo neutralumas turi būti suprantamas kaip laisvas duomenų srautų judėjimas. Laikui bėgant, technologinė pažanga sudarė sąlygas interneto paslaugų teikėjams valdyti minėtą duomenų srautų judėjimą ir taip riboti vartotojų teises.

Išskiriami keli duomenų perdavimo metodai, tačiau tik *geriausių pastangų* metodas nėra siejamas su subjektyviais interneto paslaugų teikėjų veiksmais. Šis metodas neapsaugo nuo duomenų paketų praradimo, todėl šiuo duomenų perdavimo metodu grįstas tinklo neutralumas neturėtų būti suprantamas kaip paslaugos kokybės vartotojui užtikrinimas.

Visi kiti duomenų perdavimo metodai siejami su apribojimais, kurie yra toleruoti tik išimtiniais atvejais, bet tam turėtų būti teisėtas pagrindas.

²⁰ International Telecommunication Union, Telecommunication Standardization Sector, *Traffic Control and Congestion Control in B-ISDN*, Recommendation I.371 (09/96), 1996.

II. TINKLO NEUTRALUMAS KAIP VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGOS MECHANIZMO UŽTIKRINIMAS NUO INTERNETO PASLAUGŲ TEIKĖJŲ INTERESŲ

4. Interneto paslaugų teikėjų kaip stipresniosios šalies interesai.

Pirmosios darbo dalies antrame skyriuje, remiantis moksline literatūra, išanalizuoti duomenų srauto klasifikavimo ir prioritizavimo procesai, kurie yra svarbūs tinklo neutralumo sąvokos turiniui atskleisti. Pažymėtina, kad šie procesai sudaro ir kitų sričių problematikos pagrindą: pavyzdžiui, prioritizavimo bei klasifikavimo procesuose taikomos technologijos naudingos autorių ir gretutinių teisių ginėjams, siekiantiems kontroliuoti saugomų kūrinių platinimą elektroninėje erdvėje, bei teisėsaugos, operatyvinės veiklos institucijų atstovams, kontroliuojantiems nelegalią veiklą bei turinį internete. Tikroji tinklo neutralumo specifika geriausiai atskleidžiama interneto paslaugų teikėjų veiklos analizės metu, todėl šioje dalyje bus nagrinėjama, kaip interneto paslaugų teikėjų statusas, jų verslo modelio ypatumai, duomenų srautų formavimą lemiantys motyvai, bei svarbūs tinklo architektūros pokyčiai veikia vartotojų interesus ir kokį poveikį turės ateityje, siekiant geriau užtikrinti vartotojų teises.

Ne kartą šiame darbe pabrėžta, kad internetas sukurtas kaip tiesioginio komunikavimo priemonė, funkcionuojanti *vartotojas-vartotojui* principu, o tarpininkams (prieigą ir ryšio paslaugas užtikrintojams) buvo numatytas minimalus vaidmuo. Sparti interneto sklaida, augantis vartotojų skaičius bei interneto komercializavimas ypač sustiprino tarpininkų vaidmens pozicijas, nes būtent nuo tarpininkų priklauso, kokie sklandūs bus vartotojų tarpusavio santykiai. Plačiausiai yra žinomi tokie su interneto paslaugos susiję tarpininkai: antivirusinės programinės įrangos bei brukalų (*spamo*) filtrų gamintojai, minimizuojantys galimybę atsirasti žalai, kylančiai iš kenksmingų programų veikimo; sertifikavimo paslaugas teikiantys subjektai, užtikrinantys turinio internete patikimumą; finansiniai tarpininkai, garantuojantys piniginių operacijų saugumą; sklandų turinio platinimą užtikrinantys verslo subjektai, talpinantys duomenis arčiau galinių vartotojų; gaminantys techninę įrangą ir siekiantys, kad ji atitiktų vartotojų interesus; etc.

Visgi, interneto paslaugų teikėjų vaidmuo, palyginus su kitais tarpininkais, yra išskirtinis. Galia slypi faktinėje jų padėtyje: interneto paslaugų teikėjai yra grandis, jungianti galinius vartotojus su pasauliu. Svarbu pabrėžti, kad interneto paslaugų teikėjų statusas griauja mitą apie interneto

reguliavimo negalimumą²¹. Interneto paslaugų teikėjai yra pavaldūs teisiniam reguliavimui ir gali daryti tiesioginį poveikį vartotojams. Taip yra dėl to, kad, kaip verslo subjektai interneto paslaugų teikėjai bendrąja juridinių asmenų registravimo tvarka yra registruojami, o infrastruktūra paprastai jiems priklauso nuosavybės teise. Taigi, valstybė gali efektyviai reguliuoti interneto paslaugų teikėjus ir jų santykius, reiškia, tinklo neutralumas gali būti užtikrinamas, o vartotojai apsaugoti nuo galimai nesąžiningų interneto paslaugų veiksmų.

4.1. Tinklo topologijos pokyčių įtaka duomenų srautų perdavimui.

Vienas iš interneto apibrėžimų teigia, kad internetas yra atskirų tinklų visuma, kur tinklas – autonominė sistema, kuri pagal definiciją, yra vieno ar daugiau IP prefiksų (internetu unikalių adresų) sujungta grupė, valdoma vieno ar kelių tinklo operatorių, taikančių vieningą ir aiškiai apibrėžtą maršrutizavimo tvarką²². Kadangi tinklu siunčiami duomenys paprastai keliauja daugiau nei per vieną autonominę sistemą, persiuntimo kokybė tiesiogiai priklauso nuo tinklų sąveikos sąlygų bei juose taikomų maršrutizavimo taisyklių.

Reziumuojant, galima teigti, kad tinklo neutralumas, priklauso nuo interneto architektūros, pagrįstos tinklų sąveika, ir yra suprantamas kaip laisvas duomenų srautų judėjimas.

Faktiškai, interneto veikimas yra pagrįstas interneto paslaugų teikėjų komerciniais tarpusavio sandoriais dėl sąveikos / susijungimo. Įvertinus tai, kad interneto paslaugų teikėjai yra pelno siekiantys verslo subjektai, sunku įsivaizduoti universalią, jiems visiems priimtina ir privalomą duomenų maršrutizavimo tvarką. Todėl darytina išvada, kad privačiais verslo interesais grindžiamas internetas iš esmės nėra ir negali būti neutralus²³, be to tai tiesiogiai liečia ir vartotojų teises.

Siekiant objektyviai įvertinti tinklo topologijos įtaką duomenų srautų perdavimui ir vartotojų interesams, tikslinga išnagrinėti interneto paslaugų teikėjų tarpusavio sandorius.

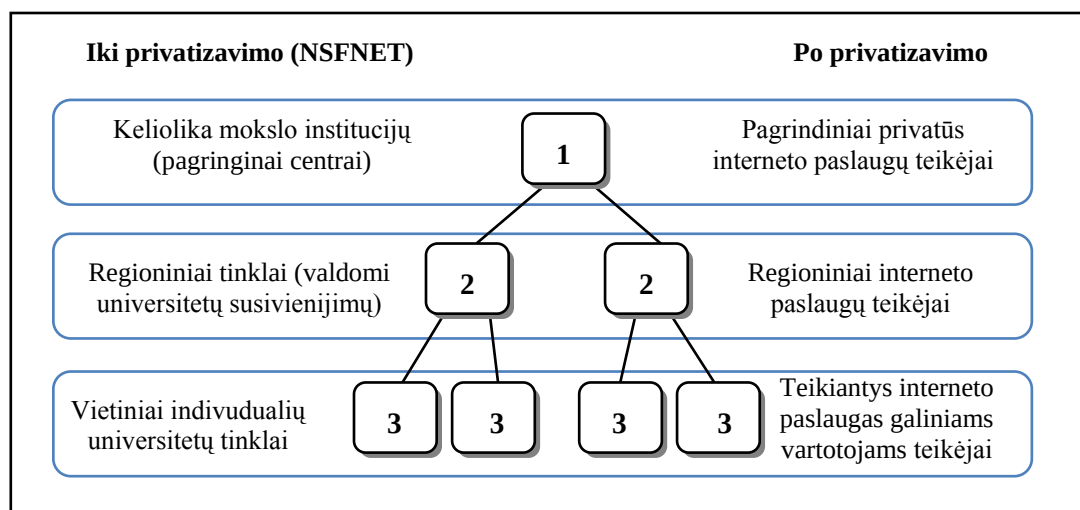
²¹ Goldsmith J, Wu T, *Who Controls the Internet?: Illusions of a Borderless World*, Oxford University Press, 2008, p.67.

²² IETF Network Working Group. RFC nr. 1930 “*Guidelines for creation, selection, and registration of an Autonomous System (AS)*”, Section 3, 1996. <http://www.rfc-editor.org/rfc/rfc1930.txt> [žiūrėta 2010-06-02].

²³ Hass D. A, *The Never-Was-Neutral Net and Why Informed End Users Can End the Net Neutrality Debates*, Berkeley Technology Law Journal, Vol. 22, 2008, p.1580 <http://ssrn.com/abstract=957373> [žiūrėta 2010-06-02].

Ankstyvojo interneto trinarė hierarchinė topologija.

Ankstyvuoju internetu yra vadinamas Jungtinių Amerikos Valstijų 1986 m. *NSFNET* tinklas²⁴, turėjęs trinarę hierarchinę topologiją (jis yra išvestinis produktas iš ankstesnio tinklo, pavadinimu DARPA). 1991 m., kai prieigos prie interneto suteikimas tapo galimas kaip komercinė veikla²⁵, pradėjo formuotis stambių privačių interneto paslaugų teikėjų grupė²⁶, kurios dalyviai tarpusavyje susitarė keistis duomenų srautais ir parduoti savo paslaugas smulkesniems teikėjams²⁷. Tačiau iš esmės, po interneto infrastruktūros privatizavimo 1990-2000 m., tinklo struktūra nepakito (žr. 8 pav.).

8 pav. „Ankstyvojo interneto trinarė hierarchinė topologija“.

Ankstyvojo interneto topologija buvo griežtai hierarchinė: trečiojo lygio interneto paslaugų teikėjai jungėsi tik su vienu iš antrojo lygio teikėjų, o kiekvienas antrojo lygio teikėjas jungėsi tik su vienu pirmojo lygio interneto paslaugų teikėju. Taigi, vieno vartotojo kitam siunčiami duomenys paprastai pereidavo visus hierarchijos lygius, o duomenų srautų judėjimas dažnai vyko lygiagrečiais keliais.

²⁴ Plačiau apie *NSFNET* tinklą (angl. *National Science Foundation Network*) žr. Merit Network, Inc., *Nsfnet: A Partnership for High-Speed Networking*, Final Report 1987–1995, 1996. http://www.merit.edu/documents/pdf/nsfnet/nsfnet_report.pdf [žiūrėta 2010-06-02].

ir Rogers J. D, *Internetworking and the Politics of Science: NSFNET in Internet History*. Information Society, Vol. 14, 1998.

²⁵ Hass D. A, *The Never-Was-Neutral Net and Why Informed End Users Can End the Net Neutrality Debates*, Berkeley Technology Law Journal, Vol. 22, 2008, p.1577. <http://ssrn.com/abstract=957373> [žiūrėta 2010-06-02].

²⁶ Kompanijos: *Sprint, UUNET(Verizon Business), Advanced Network Services (ANS), BBN Planet, MCI, AT&T*.

²⁷ Goldstein F, *The Great Telecom Meltdown*, Artech House Publishers, 2005, p.65-67.

Tokios topologijos privalumas yra besišakančio medžio struktūra, jungianti visus *mazgus* minimalaus jungčių skaičiaus pagalba ir palengvinanti srauto maršrutizavimo kelio pasirinkimą²⁸. Tačiau alternatyvių jungčių nebuvimas gali būti vertinamas ir kaip trūkumas, lemiantis tinklo pažeidžiamumą. Taip pat svarbu yra tai, kad tam tikro *mazgo* pralaidumo galimybių viršijimas sumažina ryšio paslaugų kokybę visoje tinklo atšakoje; reiškia, pagal hierarchinę struktūrą žemesnieji dalyviai tiesiogiai priklauso nuo aukštesnio lygmens dalyvių, ir taip yra užtikrinama ypatinga padėtis rinkoje tiems, kurie yra aukštesniame hierarchiniame lygmenyje²⁹.

Trinarė hierarchinė tinklo topologija sąlygojo nesudėtingus interneto paslaugų teikėjų tarpusavio santykius. Tinklų sąveika tokioje struktūroje buvo grindžiama dviem sandorių rūšimis³⁰:

a) *Peering*. Šiuo sutartiniu atveju, tarpusavyje susijungdavo tik pirmojo lygmens interneto paslaugų teikėjai. Buvo vieningai sutariama, kad jie transportuos vienas kito srautus nemokamai. Tai buvo ekonomiškai efektyviausias sprendimas tol, kol duomenų srautų apimtys, kuriais buvo apsieikiama, išlikdavo panašios. Šis procesas aiškinamas taip: iš kito tinklo priimamų duomenų kiekis, išlieka lygus į tą tinklą išsiunčiamų duomenų kiekiui. Beje, pirmojo lygmens tinklui taip pat buvo keliamas reikalavimas išlaikyti tam tikrą bendrą, į visus tinklus išsiunčiamų bei iš jų gaunamų duomenų srautų santykį. Darytina išvada, kad pirmojo lygmens interneto paslaugų teikėjai buvo ypač aukštus reikalavimus atitinkantys lygiaverčiai partneriai.

b) *Transit*. Tai sandoriai, skirti tinklams, kurie neatitiko pirmojo lygio reikalavimų, todėl už sujungimą buvo imamas mokestis. Taip pat šie verslo subjektų susitarimai buvo naudojami trečiojo ir antrojo lygio interneto paslaugų teikėjams susijungti tarpusavyje.

Vartotojų gaunamų paslaugų kokybė priklauso nuo sandorių sąlygų, be to ši analizė rodo, kad aukščiausiam hierarchiniame lygmenyje duomenų srautų judėjimas yra optimalus. Reiškia tinklo neutralumas aukščiausiam hierarchijos taške nėra pažeidžiamas, kai tuo tarpu žemesniosiose grandyse kenčia tiek vartotojų interesai, tiek tiesiogiai įtakojamas tinklo neutralumas.

Pažymėtina, kad ankstyvojo interneto galiniai vartotojai naudojo *all-you-can-eat* apmokestinimo principo privalumais, t.y. buvo imamas fiksuotas mokestis už neribotą duomenų kiekį.

²⁸ Spulber D. F., Yoo C. S., *On the Regulation of Networks as Complex Systems: A Graph Theory Approach*, Northwestern University Law Review, Vol. 99, 2005, p. 1695-1698.
<http://www.law.northwestern.edu/lawreview/v99/n4/1687/lr99n4spulber&yoo.pdf> [žiūrėta 2010-07-02].

²⁹ Besen S et al, *Advances in Routing Technologies and Internet Peering Agreements*, American Economic Review, Vol. 91, 2001, p. 292.
<http://www.stanford.edu/~milgrom/publishedarticles/Advances%20in%20Routing%20Technologies%20and%20Internet%20Peering%20Agr.%202001.pdf> [žiūrėta 2010-07-04].

³⁰ Faratin P et al, *The Growing Complexity of Internet Interconnection*, Communications & Strategies, No. 72, , 4th Quarter 2008, p. 54-55. <http://ssrn.com/abstract=1374285> [žiūrėta 2010-07-04].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad čia analizuojama Jungtinių Amerikos Valstijų situacija, tačiau ji turi analogijų ir kitose pasaulio šalyse.

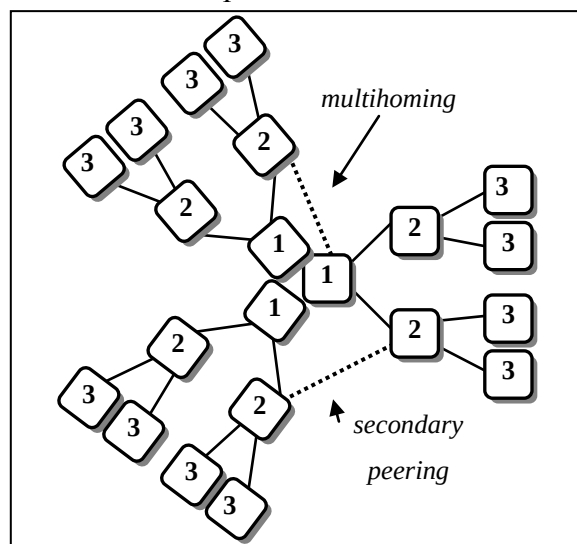
Interneto paslaugų teikėjų tarpusavio santykių vystymasis.

Ankščiau aptartą hierarchinę topologiją turintis internetas sparčiai vystėsi ir plėtėsi, nuolat augo interneto vartotojų skaičius. Kai viešos tinklų stotys (angl. *network access points* – *NAPs*), jungiančios pirmojo lygio interneto paslaugų teikėjus, tapo nepajėgios atlaikyti augančių duomenų srautų, buvo leista steigti privačias stotis.

Regioniniai interneto paslaugų teikėjai jungėsi prie daugiau nei vieno pirmojo lygio tinklo (angl. *multihoming*). Be to, antrojo lygmens interneto paslaugų teikėjai pradėjo jungtis tarpusavyje tik pirmojo lygio tinklams būdingais pagrindais, tai yra susitardavo transportuoti vienas kito srautus nemokamai (angl. *secondary peering*) (žr. 9 pav.). Dėl šių priežasčių sumažėjo interneto ryšio paslaugų kainos galiniams vartotojams.

Dėl papildomų jungčių atsiradimo tapo įmanoma išvengti duomenų perdavimo pirmojo lygmens tinklais, todėl sutrumpėjo siunčiamų duomenų paketų kelias³¹. Pirmojo lygio interneto paslaugų teikėjų padėtis rinkoje žymiai susilpnėjo ir sumažėjo galimybės nustatyti nekonkurencingas paslaugų kainas žemesnio lygio tinklams³².

Papildomų jungčių pagalba tinklai gavo galimybę valdyti savo siunčiamų ir gaunamų srautų santykį ir taip išvengti *transit*’o sandorių su konkrečiais tinklais sąlygų pažeidimų bei baudų mokėjimo. Pastebėtina, kad trumpiausio kelio kriterijus nustojo būti lemiamas duomenų persiuntimo maršruto pasirinkimui, nes ilgesnis ir brangesnis kelias duomenims siųsti užtikrina svarbių *peering*’o sandorių sąlygų įgyvendinimą.

9 pav. „Interneto paslaugų teikėjų tarpusavio santykių vystymasis“.

³¹ Faratin P et al, *The Growing Complexity of Internet Interconnection*, Communications & Strategies, No. 72, , 4th Quarter 2008, p. 54-55. <http://ssrn.com/abstract=1374285> [žiūrėta 2010-07-04].

³² Besen S et al, *Advances in Routing Technologies and Internet Peering Agreements*, American Economic Review, Vol. 91, 2001, p. 294-295. <http://www.stanford.edu/~milgrom/publishedarticles/Advances%20in%20Routing%20Technologies%20and%20Internet%20Peering%20Agr.%202001.pdf> [žiūrėta 2010-07-07].

Apskritai, duomenų srautų judėjimas tapo priklausomas nuo mažesnio dvišalių interneto paslaugų teikėjų sandorių skaičiaus. Todėl atsirado galimybė užtikrinti geresnę paslaugų kokybę vartotojams³³.

Tinklo topologija evoliucionavo toliau, atsirado naujų verslo sprendimų³⁴:

a) *Partial* (dalinis) *transit*. Kadangi tinklų susijungimas sudarė sąlygas ne tik apsikeisti duomenų srautais, bet ir galimybę pasiekti kitų tinklų valdomus IP adresus, o nemokamas regioninių tinklų tarpusavio apsikeitimas srautais (*secondary peering*) sumažino *transit*’o išlaidas bei poreikį, interneto paslaugų teikėjai pradėjo siekti tik dalinio *transit*’o susitarimų, būtinų pasiekti tik tiems IP adresams, kurių nedengia esami *secondary peering* partneriai. Be to, siekiant išsaugoti reikiamą gaunamų ir išsiunčiamų duomenų srautų santykį bei nepažeisti svarbių *peering*’o susitarimų sąlygų, susitarta sudaryti dalinio *transit*’o sandorius arba tik dėl gaunamų, arba tik dėl išsiunčiamų srautų.

b) *Paid* (mokamas) *peering*. Iš esmės reiškia panašius į *peering*’o santykius, Yra keliama griežti reikalavimai suteikti prieigą prie IP adresų bei užtikrinti atitinkamą išsiunčiamų ir gaunamų duomenų srautų apimtį bei santykį. Vienintelis skirtumas tas, kad viena šalis moka kitai už paslaugas.

Apibendrinant tinklo topologijos pokyčių įtaką duomenų perdavimui, galima būtų teigti, kad duomenų srautų valdymas (prioritizavimas) tapo aktualus ir svarbus įrankis interneto paslaugų teikėjams prisitaikant prie natūralios verslo modelio evoliucijos, t.y. besikeičiančios tinklo architektūros bei vis labiau sudėtingais tampančių interneto paslaugų teikėjų tarpusavio santykių.

Teiginys, kad internetas negalėjo būti neutralus nuo tada, kai jis pateko į rinką nėra visiškai teisingas. Tinklo neutralumas, kaip buvo minėta 4.2.1.1. skyriuje „Ankstyvojo interneto trinarė hierarchinė topologija“, buvo užtikrinamas ypač aukštais duomenų perdavimo reikalavimais pirmojo lygmens interneto paslaugų teikėjams. Ir tik pasikeitus trinarei hierarchinei topologijai, tai yra padidėjus tinklų susijungimų įvairovei, užtikrinti tinklo neutralumą – kaip laisvą duomenų judėjimą – tapo ištis sudėtinga. Daugiau galimybių piktnaudžiauti duomenų srautų valdymo būdais atsirado būtent dėl to, kad pavienių tinklų operatorių veiksmai tapo mažiau pastebimi kituose tiesiogiai nesusijungusiuose tinkluose.

³³ OECD, Working Party on Telecommunications and Information Services Policies, *Internet Traffic Exchange: Market Developments and Measurement of Growth*, 2006, p.11-12. <http://www.oecd.org/dataoecd/25/54/36462170.pdf> [žiūrėta 2010-07-08].

³⁴ Yoo C. S, *Innovations in the Internet’s Architecture that Challenge the Status Quo*, Journal of Telecommunications and High Technology Law, Vol. 8, 2010, p.95-96. <http://ssrn.com/abstract=1472074> [žiūrėta 2010-07-08].

Duomenų srautų nukreipimas alternatyviais keliais dėl svarbių verslo sandorių sąlygų įgyvendinimo užtikrinimo gali didinti poreikį taikyti duomenų srautų tvarkymą kituose tinkluose.

Akivaizdu, kad interneto paslaugų teikėjų tarpusavio sandorių komplikuotumas, yra nenaudingas vartotojams, nes skaidrumo rinkoje trūkumas neigiamai veikia vartotojų informuoto pasirinkimo teisę.

4.2. Apmokestinimo modelių įtaka duomenų srautų perdavimui.

Technologinė pažanga, verslo santykių bei vartotojų įpročių pokyčiai paskatino interneto paslaugų teikėjus ieškoti naujų verslo optimizavimo būdų. Susidūrę su perkrautų tinklų problema jie pradėjo eksperimentuoti su duomenų srautų valdymo metodais bei naujais apmokestinimo modeliais. Gali kilti klausimas, kaip apmokestinimo klausimai susiję su tinklo neutralumo pažeidimais. Tiek duomenų srautų valdymas, tiek apmokestinimas yra priemonės, skirtos spręsti techninės įrangos ribotų galimybių problemą. Pajamos iš apmokestinimo gali būti investuojamos į naują infrastruktūrą, o duomenų srautų valdymas leidžia maksimaliai išnaudoti turimą įrangą. Logiška ir tai, kad neefektyvios apmokestinimo schemas sustiprina poreikį taikyti duomenų srautų valdymą, o vykdomas kryptingai, duomenų srautų valdymas, pavyzdžiui, tam tikrų srautų slopinimas, gali versti vartotojus mokėti daugiau už geresnę paslaugos kokybę.

Dviejų polių rinka – turinio teikėjų apmokestinimo naujovės.

Dauguma interneto paslaugų teikėjų gali būti suskirstoma į dvi dideles grupes. Pirmoji grupė teikia paslaugas turinio bei taikomosios programinės įrangos gamintojams. Tokių paslaugų teikėjų tinklai paprastai vadinami *turinio tinklais* (angl. *content networks*). Antroji – teikia paslaugas galiniams vartotojams (angl. *eyeball networks*). Pastebėtina, kad dviejų polių rinkoje (angl. *two-sided market*) internetas jungia dvi visiškai skirtingų interneto paslaugų teikėjų klientų/abonentų grupes, o tinklo vertė konkrečiam klientui priklauso ne nuo bendro interneto vartotojų skaičiaus, bet nuo kitos grupės vartotojų skaičiaus, t.y. yra turinio teikėjams svarbu pasiekti kuo daugiau galinių vartotojų, o vartotojams svarbu turėti gamintojo / teikėjo pasirinkimo galimybę³⁵.

³⁵ Yoo C. S, *Network Neutrality and the Economics of Congestion*. Georgetown Law Journal, Vol. 94, 2006, p. 97. <http://ssrn.com/abstract=825669> [žiūrėta 2010-07-11].

Turinio tinklų sąnaudos / kaštai, palyginus, nėra tokie dideli, kaip antrosios grupės interneto paslaugų teikėjų. Skaičiuojama, kad yra pigiau prijungti prie tinklo kelis stambius turinio teikėjus, nei tūkstančius pavienių vartotojų. Taigi interneto paslaugų teikėjai siekia skirtingai apmokestinti savo klientus: panaikinti vienodą mokestį už prieigos suteikimą bei papildomai apmokestinti turinio teikėjus.

Tokio apmokestinimo modelio pripažinimas reikštų faktišką leidimą turinio teikėjams subsidijuoti galinius vartotojus³⁶. Tai gali turėti teigiamų pasėkmių, pavyzdžiui, būtų užtikrinamas geresnės kokybės ryšys galiniams vartotojams ir, tikėtina, sumažintas poreikis taikyti duomenų srautų tvarkymo metodus. Taip pat toks diferencijuotas apmokestinimas leistų interneto paslaugų teikėjams greičiau susigrąžinti investicijas į papildomą tinklo laidumą (angl. *bandwidth*) ir sumažintų paslaugų kainas taikomas galiniams vartotojams. Tačiau šis verslo modelis naudingas tik labai ribotomis sąlygomis ir tik trumpą laiką, o praktinis tokio apmokestinimo įgyvendinimas sudėtingas. Toks apmokestinimas galėtų būti priimtinas naikinant skaitmeninę atskirtį, t.y. tokiuose pasaulio regionuose, kur interneto prieigos galimybės yra labai ribotos bei brangios. Svarbu pabrėžti, kad ilguoju laikotarpiu toks modelis gali iškreipti rinką ir apriboti vartotojų pasirinkimo galimybes, nes vartotojai gaus tai, ką subsidijuos gamintojai, o ne tai, ko jie nori labiau. Rinkos dalyvių (turinio teikėjų) konkurencingumas priklausys nuo galimybių investuoti į prieigą prie vartotojų, o smulkūs rinkos dalyviai, nesugebantys sumokėti daugiau, bus netiesiogiai išstumiami iš rinkos. Tikėtina, kad dviejų polių rinkos specifinio apmokestinimo modelio neigiamos savybės nusvers teigiamas.

Jonathan Zittrain ir Larry Lessig daro išvadą, kad alternatyvus kokybiškos paslaugos užtikrinimo būdas, kai turinys privačių komercinių turinio paskirstymo tinklų (angl. *content delivery networks*) pagalba, tokių kaip *Akamai* bei *Limelight*, yra talpinimas serveriuose, esančiuose arčiau galinių vartotojų, iš esmės nesiskiria nuo tiesioginio turinio teikėjų apmokestinimo, tačiau faktiškai yra priimtinas ir nekritikuojamas³⁷. Pagrindinis skirtumas tas, kad turinio paskirstymo tinklai labiau tinka statiniam turiniui, o ne dinaminiam, todėl tai mažiau efektyvi priemonė.

Apibendrinant, galima teigti, kad dviejų polių rinkoje papildomas turinio teikėjų apmokestinimas vartotojams naudingas tik išskirtiniais atvejais, o tinklo neutralumas pažeidžiamas suteikiant preferencijas tam tikram turiniui.

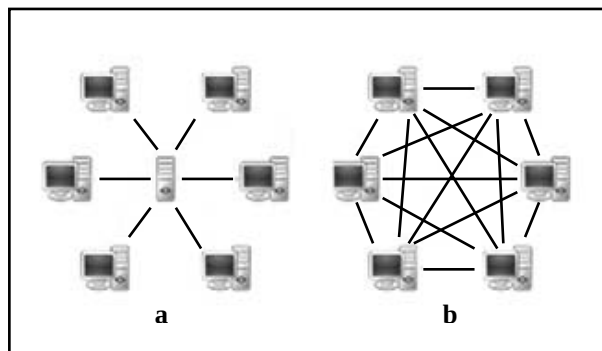
³⁶ Faratin P et al, *The Growing Complexity of Internet Interconnection*, Communications & Strategies, No. 72, 4th Quarter 2008, p.58-59. <http://ssrn.com/abstract=1374285> [žiūrėta 2010-07-11].

³⁷ 2010 m. spalio 14 d. radijo laida "Jonathan & Larry TAKE ON...", tema "Net Neutrality", Radio Berkman from Berkman Center for Internet and Society at Harvard University. <http://cyber.law.harvard.edu/interactive/podcasts/radioberkman165>; http://wilkins.law.harvard.edu/podcasts/mediaberkman/radioberkman/2010-10-14_002JZLESSIG.mp3 [žiūrėta 2010-10-20].

Peer-to-peer technologijos plėtra – vartotojų apmokestinimo naujovės.

Tradiciškai, dauguma interneto informacinių resursų buvo saugoma didžiuliuose centralizuotuose kompiuteriuose – serveriuose, o pagrindinis duomenų platinimo internetu modelis buvo *vartotojas-serveris*: kompiuteriai buvo skirstomi į tuos, kurie saugo duomenys, ir tuos, kurie kreipiasi dėl prieigos prie šių duomenų (žr. 10 pav., „a“ modelis). Tai hierarchinis modelis, nes keliaujantys iš serverių vartotojams duomenų srautai buvo žymiai didesni už keliaujančius priešinga kryptimi. *Vartotojas-serveris* modelio atveju nesudėtingas ir tikslus serverių generuojamų duomenų srautų apskaičiavimas leisdavo teisingai nustatyti kompensacijas už maksimalias tinklo apkrovas.

Technologinė pažanga lėmė *peer-to-peer* technologijos kaip naujo duomenų platinimo būdo atsiradimą. Šios technologijos esmę sudaro tai, kad visi kompiuteriai, pagal galimybes, aktyviai dalyvauja duomenų platinime (žr. 10 pav., „b“ modelis). Ši technologija gali būti taikoma ypač plačiai ir neturėtų būti siejama vien tik su galinių vartotojų tarpusavio apsikeitimu rinkmenomis (angl. *file sharing*) arba išimtinai su galinių vartotojų kuriamu turiniu³⁸. *Peer-to-peer* technologijos maksimaliai sumažina serverių vaidmenį generuojant duomenų srautus, nes turinio platinimo funkciją perima galiniai vartotojai.

10 pav. „Duomenų platinimo modeliai“

Šiuo atveju turinio gamintojams tenka mažiau mokėti interneto paslaugų teikėjams už ryšio paslaugas, tačiau kartu prarandama galimybė kontroliuoti turinio platinimą. Minėta technologija sudaro palankias sąlygas autorių ir gretutinių teisių pažeidimams / internetinio piratavimo atvejams plisti.

Populiarėjant *peer-to-peer* technologijai, fiksuotas mokestis, taikomas vartotojams už prieigos suteikimą, tapo neproporcingai mažas generuojamų duomenų srautų atžvilgiu, todėl interneto paslaugų teikėjai siekia papildomo vartotojų apmokestinimo, t.y. kompensacijos už tinklų apkrovas bei tinklų užsikimšimų keliamą žalą.

Teisingas ir tikslus vartotojų apmokestinimas bei atsakomybės už tinklo užsikimšimą ir keliamą žalą nustatymas yra sudėtingas, be to, sunkiai įgyvendinamas³⁹. Vartotojai, generuojantys didžiausius duomenų srautus, neturėtų būti ribojami ar baudžiami (papildomu apmokestinimu), jei jų veikla

³⁸ Yoo C. S, *Innovations in the Internet's Architecture that Challenge the Status Quo*, Journal of Telecommunications and High Technology Law, Vol. 8, 2010, p.91. <http://ssrn.com/abstract=1472074> [žiūrėta 2010-07-10].

³⁹ Ten pat, p.93.

nelemia tinklo užsikimšimo (pavyzdžiui, duomenų parsisiuntimas / išsiuntimas ne piko valandomis, esant mažoms bendroms tinklo apkrovoms). Apmokestinimas už faktinį duomenų kiekį taip pat nėra efektyvus, nes tiesiogiai nesprendžia tinklo užsikimšimo problemos, o didesnėmis kainomis vartotojai tik atgrasinami nuo laisvo interneto naudojimo, taip ribojant teikiamų internete paslaugų pasirinkimo laisvę ir netiesiogiai slopinant paklausa.

Reziumuojant, galima teigti, kad duomenų srautų tvarkymo metodai gali būti labai naudingi, siekiant užtikrinti apmokestinimo modelių efektyvumą ir įgyvendinimą. Pelno siekimas gali būti svarbus motyvas nusižengti tinklo neutralumo nuostatom. Kita vertus, apmokestinimo neefektyvumas gali lemti ribotas investicijas į infrastruktūrą, kas gali pažeisti vartotojų interesus, t.y. nepakankamas tinklo laidumas tiesiogiai įtakos vartotojų gaunamų paslaugų kokybę.

5. Interneto paslaugų teikėjų ir vartotojų santykis ateities verslo perspektyvoje.

Interneto paslaugų teikėjų galia slypi jų faktinėje padėtyje: jie yra grandis, jungianti galutinius vartotojus su pasauliu. Tačiau ateityje galimas tinklo operatorių vaidmens svarbos mažėjimas. Šiam teiginiui pagrįsti, galima remtis ateities interneto koncepcija, kuri numato konvergencinės komunikacijų bei paslaugų infrastruktūros vystymąsi. Ši infrastruktūra palaipsniui pakeis dabartinį internetą, mobiliuosius, fiksuotus bei audio-vizualinius tinklus⁴⁰. Tikimasi, kad didelės investicijos į plačiajuosčio interneto plėtrą⁴¹, prieigos prie interneto užtikrinimas⁴² bei neišvengiamas perėjimas prie IPv6 protokolo⁴³ (bus žymiai padidintas internetinių adresų skaičius⁴⁴) taikymo įgyvendins daiktų

⁴⁰ ES Septintoji bendroji mokslinių tyrimų ir technologijų vystymo programa – BP7 (angl. EU Seventh Framework Research Programme – FP7). Tai yra pagrindinė ES mokslinių tyrimų finansavimo priemonė, truksianti nuo 2007 iki 2013 metų. Iš 10 bendradarbiavimu grįstų mokslinių tyrimų sričių IRT yra skiriama daugiausiai lėšų - 9 110 mln. Eurų. http://cordis.europa.eu/fp7/ict/future-networks/home_en.html [žiūrėta 2010-11-10].

⁴¹ Bendrai strateginiams IRT moksliniams tyrimams paremti (pateiktiems projektams finansuoti) 2011 m. bus skirta 780 mln. EUR.

Directorate General Communication (European Commission), Press release *Digital Agenda: European Commission announces €780 million boost for strategic ICT research*, Reference: IP/10/1184, date: 28/09/2010. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1184&type=HTML> [žiūrėta 2010-11-10].

⁴² Iki 2013 m. ES sieks užtikrinti prieigą prie plačiajuosčio interneto visiems piliečiams

Directorate General Communication (European Commission), Press release *Digital Agenda: Commission outlines measures to deliver fast and ultra-fast broadband in Europe*, Reference: IP/10/1142, date: 20/09/2010. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1142&type=HTML> [žiūrėta 2010-11-10].

⁴³ The Number Resource Organization, *Remaining IPv4 Address Space Drops Below 5%*, 2010. <http://www.nro.net/media/remaining-ipv4-address-below-5.html> [žiūrėta 2010-10-27]

⁴⁴ IPv4 adresai sudarė 32 bitus, viso tai yra apie 4 000 000 000 skirtingų adresų galimybių. IPv6 adresą sudaro 128 bitai – apie 3.4×10^{38} adresų.

interneto koncepciją⁴⁵. Šių aplinkybių kontekste, tikėtina, prieigos prie interneto suteikimo procesas bus supaprastintas ir interneto paslaugų teikėjų reikšmė sumažės, nes daugelis funkcijų bus pilnai automatizuotos. Pastebėtina, kad tinklo operatorių vaidmens sumažėjimas nesiejamas su grėsmių, susijusių su duomenų srautų klasifikavimu, išnykimo nenumatymu.

Interneto paslaugų teikėjų įtakos mažėjimas gali būti siejamas su valstybių vaidmens didėjimu dėl investavimo į infrastruktūrą. Pastebėtina, kad investuodama, valstybė gali sustiprinti savo vaidmenį interneto infrastruktūros valdyje bei sprendimų priėmimo procese. Svarbu tai, kad toks investavimas neturi būti automatiškai tapatinamas su valstybės pagalba. Logiška, kad valstybės pagalbą gavusi įmonė (nesąžiningai) įgyja pranašumą konkurentų atžvilgiu, todėl valstybės pagalba yra draudžiama, išskyrus tuos atvejus, kai ji yra būtina bendrai ekonomikos plėtrai. Tam, kad šio draudimo būtų laikomasi, o išimčių taikymas visoje ES būtų vienodas, Europos Komisija yra atsakinga už tai, jog valstybės pagalbos teikimas atitiktų ES taisykles⁴⁶. Pažymėtina, kad 2009 m. rugsėjo 17 d. Europos Komisija priėmė Europos Bendrijų sutarties valstybės pagalbos taisyklių taikymo plačiajuosčio ryšio tinklams finansuoti valstybės lėšomis gaires⁴⁷.

Taigi, investavimas į infrastruktūrą mažina duomenų srautų ribojimų poreikį, nes pakankamos techninės galimybės užtikrina laisvą duomenų srautų perdavimą, o tuo pačiu – tinklo neutralumą.

6. Vartotojų – silpnesniosios šalies – interesai.

Šis skyrius kartu yra ir antrosios darbo dalies apibendrinimas: darytina išvada, kad tinklo neutralumas yra būtent ta priemonė, kuri gina vartotojų teises laisvos rinkos sąlygomis, kur interneto paslaugų teikėjai siekia optimizuoti savo pelną silpnosios šalies – vartotojų – sąskaita. Interneto vartotojai yra visų pirma interneto paslaugų teikėjų klientai, todėl vartotojai yra priklausomi nuo interneto paslaugų teikėjų.

Vartotojams reikia skaidrios rinkos tam, kad jie būtų pilnai informuoti ir galėtų pasirinkti jiems optimalų sprendimą. Be to, vartotojams yra ypač aktuali „sąžininga“ kaina tam, kad galėtų įgyvendinti

⁴⁵ EU Commission's website on the Internet of Things. <http://www.iot-visitthefuture.eu> [žiūrėta 2010-03-06].

⁴⁶ Europos Komisija, *ES konkurencijos politika ir vartotojas*, http://ec.europa.eu/competition/publications/consumer_lt.pdf [žiūrėta 2010-09-27].

⁴⁷ Europos Komisijos komunikatas *Valstybės pagalbos taisyklių taikymo plačiajuosčio ryšio tinklų sparčiam diegimui Bendrijos gairės*, Europos Sąjungos oficialusis leidinys C 235/7, 2009. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:235:0007:0025:LT:PDF> [žiūrėta 2010-09-27].

Papildomai: sąrašas visų Europos Komisijos sprendimų dėl valstybės pagalbos plačiajuosčio ryšio tinklų diegimui (2003-2010 m.) http://ec.europa.eu/competition/sectors/telecommunications/broadband_decisions.pdf [žiūrėta 2010-09-27].

savo interesus ir optimaliai patenkinti teisėtus lūkesčius. Svarbu, kad tinklo neutralumas nereiškia nemokamo interneto. Interneto paslaugų teikėjai turi turėti galimybę nustatyti skirtingas kainas už skirtingas paslaugų rūšis, o vartotojai galimybę rinktis geriausiai jų poreikius atitinkančias paslaugas. „Sąžininga“ kaina reiškia, kad vienodą kainą už prieigą mokantys vartotojai turėtų gauti vienodos kokybės paslaugą. Pažymėtina, kad neefektyvūs apmokestinimo modeliai skatina tinklo neutralumo pažeidimus, t.y. duomenų srautų ribojimus, tačiau yra klaidinga tinklo neutralumą tapatinti išimtinai su priešinimuisi naujiems apmokestinimo modeliams.

III. TINKLO NEUTRALUMO TEISINIAI ASPEKTAI

7. Rinkos atvirumo poveikis tinklo neutralumo reglamentavimui.

Ankstesniuose skyriuose minėta, kad tinklo neutralumas yra suprantamas kaip laisvas duomenų judėjimas, t.y. toks, kokį leidžia taikoma technologija bei papildomai (subjektyviai) neriboja interneto paslaugų teikėjo. Vartotojams žalingų duomenų srautų tvarkymo metodų taikymą gali skatinti skirtingi veiksniai, pavyzdžiui, ribotos techninės įrangos galimybės bei siekis optimizuoti pelną.

Vartotojams svarbu turėti galimybę rinktis geriausiai jų poreikius atitinkančias interneto paslaugas teikiančią operatorių, o esant būtinybei, laisvai atsisakyti vieno interneto paslaugų teikėjo ir pereiti pas kitą (angl. *switching*). Šie vartotojų interesai gali būti užtikrinti tik esant pakankamam skaičiui operatorių rinkoje tarpusavyje sąžiningai konkuruojančių. Savaime suprantama, atvira rinka geriausiai atitinka vartotojų interesus.

Pirmas žingsnis atviros rinkos link yra jos liberalizavimas, t.y. galimybių naujiems subjektams patekti į rinką užtikrinimas konkurencingomis aplinkybėmis. Šitaip būtų skatinamos investicijos, gerėtų paslaugų kokybė, technologinė pažanga, kainų mažėjimas, naujų paslaugų atsiradimas⁴⁸. Akivaizdu, kad rinkos liberalizavimas prisideda ir prie tinklo neutralumo užtikrinimo, be to geriausiai atitiktų vartotojų interesus.

Svarbu pabrėžti, kad liberalizavimas nereiškia dereguliavimo ir / ar dereglamentavimo. Priešingai, tai yra vienodas sąžiningų *žaidimo taisyklių* rinkos dalyviams taikymas. Paprastai toks reguliavimas pasireiškia specifiniu sektoriniu reglamentavimu, o nusistovėjus konkurencingai rinkai, perėjimu prie bendrųjų konkurencijos teisės nuostatų⁴⁹.

Taip pat svarbu, jog liberalizavimas savaime nereiškia privatizavimo, tai atskiros sąvokos⁵⁰. Privatizavimas reguliatoriams bei įstatymų leidėjams tik suteikia daugiau laisvės ir galimybių siekti vartotojų teisių apsaugos, o taip pat spartinti telekomunikacijų reformų (istoriškai susiklosčiusių

⁴⁸ Berkman Center for Internet and Society at Harvard University, *Next Generation Connectivity: a review of broadband Internet transitions and policy from around the world*, Final Report, 2010, p.84.
http://cyber.law.harvard.edu/sites/cyber.law.harvard.edu/files/Berkman_Center_Broadband_Final_Report_15Feb2010.pdf [žiūrėta 2010-09-20].

⁴⁹ International Chamber of Commerce, The World Business organization, *Telecoms liberalization: An international business guide for policymakers*, 2007, p.10.

⁵⁰ Ten pat, p.11.

valstybės valdomų monopolijų pertvarkymo) proceso eiga⁵¹. Laikydamosi tam tikrų sąlygų, valstybė gali aktyviai dalyvauti rinkoje. Pavyzdžiui, vadovaujantis Europos Sąjungos ryšių reguliavimo taisyklėmis (pagal Pagrindų direktyvą 2002/21/EB⁵²), reguliavimo užduotis vykdančios valdžios institucijos negali turėti ryšių paslaugas teikiančių valstybinių įmonių nuosavybės ar valdyti jų veiklos. Tai esminis principas, kurį taikant garantuojamas nacionalinių ryšių reguliavimo tarnybų nepriklausomumas bei nešališkumas ir taip užtikrinamas teisingas reguliavimas, atsižvelgiant į vartotojų interesus ir veiksmingą konkurenciją.

Kaip byloja Lietuvos patirtis, ankščiau minėtas reikalavimas nėra lengvai įgyvendinamas. 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Sąjungos Komisija nusprendė kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą savo motyvą grįsdama tuo, kad Lietuva nesilaiko Europos Sąjungos teisės aktų, pagal kuriuos ryšių paslaugų teikimo taisyklės nustatantys subjektai turi būti aiškiai atskirti nuo ryšių paslaugas teikiančių subjektų⁵³.

Lietuvoje susisiekimo ministerija yra atsakinga už Vyriausybės sprendimus, kuriais nustatomas radijo dažnių skyrimas ir tvirtinamos universaliųjų paslaugų teikimo taisyklės. Taip pat minėta ministerija valdo valstybinę įmonę „Lietuvos radijo ir televizijos centras“, kuri teikia ryšių paslaugas, pavyzdžiui, belaidžio plačiajuosčio ryšio prieigos. Atsižvelgdamos į 2009 m. birželio mėnesio Europos Komisijos nuomonę⁵⁴, Lietuvos valdžios institucijos reguliavimo funkciją perdavė Vidaus reikalų ministerijai, tačiau ši ministerija taip pat valdo ryšių paslaugų teikėją. Komisijai paprašius išsamesnio paaiškinimo, Lietuvos Respublikos Vyriausybė ryšių reguliavimo funkcijas grąžino susisiekimo ministerijai. Kadangi Lietuva nepaisė Europos Sąjungos taisyklių dėl struktūrinio atskyrimo, Europos Sąjungos Komisija 2010 m. lapkričio 24 d. perdavė Lietuvos bylą nagrinėti Europos Sąjungos Teisingumo Teismui.

⁵¹ International Telecommunication Union, *Trends in Telecommunication Reform 2006: Regulating in the broadband world*, 7th edition, 2006, p.6.

⁵² 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos (Pagrindų direktyva) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:108:0033:0050:EN:PDF> [žiūrėta 2010-10-05].

⁵³ Directorate General Communication (European Commission), Press release *Digital Agenda: Commission acts against Lithuania and Romania to ensure impartial regulation of telecoms*, Reference: IP/10/1557, date: 24/11/2010. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1557&type=HTML> [žiūrėta 2010-12-01].

⁵⁴ Directorate General Communication (European Commission), Press release *Telecoms: Commission urges Lithuania to separate regulatory and ownership functions in telecoms*, Reference: IP/09/1040, date: 25/06/2009. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1040&type=HTML> [žiūrėta 2010-10-05].

Apibendrinant, galima teigti, kad atvira rinka yra svarbi sąlyga tinklo neutralumo užtikrinimui, tačiau, kaip matome, šiuo atveju Lietuvai tai yra sunkiai įgyvendinamas procesas, todėl ne tik neužtikrinamas tinklo neutralumas, bet ir neigiamai veikiamos vartotojų teisės.

8. Jungtinių Amerikos Valstijų atvejis.

Ankstesniuose darbo skyriuose buvo pateikta daug priežasčių, kodėl tinklo neutralumas yra svarbus vartotojų interesams. Svarbu išskirti, kad tinklo neutralumas gali būti tiesiogiai siejamas su pamatinės Jungtinių Amerikos Valstijų vertybės – žodžio laisvės – užtikrinimu.

Interneto atsiradimas buvo vertinamas kaip *dangaus mana* žodžio laisvei (angl. *freedom of speech*)⁵⁵, kuri buvo įtvirtinta 1791 m. gruodžio 15 d. Teisių bilyje (pirmojoje konstitucijos pataisoje⁵⁶). Ji neatsiejama nuo šiuolaikinės demokratijos sampratos, ir tiesiogiai reiškia ne tik teisę laisvai reikšti savo mintis, bet ir teisę klausytis ir išgirsti kitus, teisę bendrauti ir komunikuoti⁵⁷. 1965 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo teismo byloje *Griswold v. Connecticut*⁵⁸ nustatyta, kad žodžio laisvė apima teisę platinti, skleisti ar gauti informaciją, jos siekti.

Interpretuojant šią teisę, išskiriamas svarbus jos aspektas: neribojama galimybė pasiekti auditoriją (klausytojus, skaitytojus, žiūrovus)⁵⁹. Tai reiškia diskriminacinės kalbos cenzūros bei filtrų taikymo draudimą, nes, savaime suprantama, jų savo noru nenaudotų vartotojai.

Internete pavojų žodžio laisvei (teisei būti išklausytam, perskaitytam, pamatytam) kelia įvairių (šio darbo ankstesniuose skyriuose aptartų) tarpininkų veikla. Pavyzdžiui, verslo subjektai, teikiantys informacijos paiešką internete optimizuojančią programinę įrangą, gali tam tikru būdu sukonfiguruoti paieškos sistemas ir pašalinti konkrečių resursų nuorodas iš viešų katalogų arba sumažinti jų reitingą. Tokiu būdu būtų apribotas šių resursų prieinamumas vartotojams.

⁵⁵ Sullivan K. M, *First Amendment Intermediaries in the Age of Cyberspace*, UCLA Law Review, Vol. 45, 1998, p.1669.

⁵⁶ Angl. *First Amendment*. Bilio tekstas: http://www.archives.gov/exhibits/charters/bill_of_rights_transcript.html [žiūrėta 2010-11-10].

⁵⁷ Plačiau žr. Kennedy J, *The Right to Receive Information: The Current State of the Doctrine and the Best Application for the Future*, Seton Hall Law Review, Vol. 35, 2005, p.789-790.

⁵⁸ Estelle T. Griswold and C. Lee Buxton v. Connecticut. 381 U.S. 479 (1965) <http://supreme.justia.com/us/381/479/case.html> [žiūrėta 2010-11-23].

⁵⁹ Chandler J. A, *A Right to Reach an Audience: An Approach to Intermediary Bias on the Internet*, Hofstra Law Review, 2008, p.6. <http://ssrn.com/abstract=1021344> [žiūrėta 2010-11-11].

Taigi, galima daryti išvadą, kad ir tinklo neutralumo pažeidimai, kaip interneto paslaugų teikėjų taikomi laisvą duomenų srautų judėjimą ribojantys metodai, taip pat gali būti vertinami kaip žodžio laisvės ribojimai.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad paprastai žodžio laisvė yra suprantama kaip *negatyvi teisė*, t.y. tiek Jungtinių Amerikos Valstijų, tiek kitų šalių konstitucijos paprastai garantuoja asmenims apsaugą nuo informacijos cenzūros. Tačiau tinklo neutralumo kontekste ši teisė yra svarbi ir vertintina kaip *pozityvi*, t.y. aktyviais veiksmais (teisiniu reglamentavimu) valstybės prašoma užtikrinti teisę laisvai komunikuoti⁶⁰.

Tik tokiu atveju galima užtikrinti pilną informuotumą, tikėtis naujų idėjų sklaidos bei įgyvendinimo, o taip pat siekti kokybinės pažangos tiek technologiniais, tiek pilietiniais aspektais. Tinklo neutralumas šiuo atveju būtų idealaus varianto siekiamybė / gairės.

8.1. Ryšio technologijų reglamentavimo raida ir jos įtaka tinklo neutralumo reguliavimui.

Jungtinių Amerikos Valstijų telekomunikacijų sektoriaus reguliavimo sistemos pagrindą sudaro 1934 m. priimtas Komunikacijų įstatymas⁶¹. Šis aktas yra svarbus, norint suprasti ryšio technologijų reguliavimo pagrindus Jungtinėse Amerikos Valstijose bei galimo tinklo neutralumo įteisinimo galimybių kontekstą.

Tradiciškai, konkrečios komunikacijų paslaugos buvo siejamos su tam tikrais tinklais, t.y. infrastruktūra, kurios pagrindu jos buvo teikiamos. Pavyzdžiui, televizija reiškė kabelį, o telefonija – paprastą varinį laidą. Paslauga ir jos teikimą užtikrinanti technologija nebuvo atskiriamos, todėl ryšio paslaugai taikytas nuo infrastruktūros priklausomas reguliavimas⁶².

Toks požiūris į ryšio technologijas sąlygojo vertikaliai orientuotą reglamentavimo sistemą, įtvirtintą 1934 m. Komunikacijų įstatyme. Antrasis įstatymo skirsnis yra skirtas fiksuotam telefono ryšiui, trečiasis – radijo ryšiui (radijo, televizijos, telefonijos paslaugoms), ketvirtasis – kabelinei

⁶⁰ Chandler J. A, *A Right to Reach an Audience: An Approach to Intermediary Bias on the Internet*, Hofstra Law Review, 2008, p.4. <http://ssrn.com/abstract=1021344> [žiūrėta 2010-11-11].

⁶¹ The Communications Act of 1934. <http://www.fcc.gov/Reports/1934new.pdf> [žiūrėta 2010-09-13].

⁶² Sicker D. C, *Further Defining a Layered Model for Telecommunications Policy*, The Telecommunications Policy Research Conference 4, 2002, p.2. <http://intel.si.umich.edu/tpcr/papers/2002/95/LayeredTelecomPolicy.pdf> [žiūrėta 2010-09-13].

televizijai⁶³, kadangi iš pradžių manyta, kad internetas yra ryšio paslauga, jo reglamentavimas buvo įtvirtintas šiame įstatyme. Vėliau buvo suvokta, kad internetas gali veikti skirtingų infrastruktūrų pagrindu, taigi, įstatymo dvasia – ryšių reguliavimas – tik iš dalies atitiko interneto reglamentavimo klausimus, kuriuos spręsti teko pagalbinei institucijai – Federalinei Komunikacijų komisijai.

Interneto reguliavimo įrankis – Federalinė Komunikacijų komisija.

Besivystančios kompiuterinės technologijos darė vis didesnę įtaką tradicinėms ryšio sistemoms. Remiantis 1934 m. Komunikacijų įstatymu buvo įsteigta Federalinė Komunikacijų komisija. Atsiradus kompiuteriams, minėta Komisija priėmė trijų dokumentų seriją – *Computer Inquiry I, II, III*⁶⁴. Šiais aktais buvo apibrėžta Federalinės Komunikacijų komisijos kompetencija – reguliuoti tradicinių (televizijos, telefonijos, radijo) ryšio paslaugų teikėjų veiklą ir užtikrinti sklandų kompiuterinių paslaugų atėjimą į rinką.

1966 m. *Computer Inquiry I*⁶⁵ dokumente buvo pripažinta, kad vyksta konvergencija tarp kompiuterių ir tradicinių ryšio paslaugų teikėjų įrangos, todėl kompiuteriai pradėti skirstyti į tuos, kurie palengvina paslaugos teikimą ir tuos, kuriais naudojasi galiniai paslaugos gavėjai. 1980 m. *Computer Inquiry II*⁶⁶ dokumente nuspręsta visas ryšio tinklais teikiamas paslaugas skirstyti į dvi grupes: *pagrindines* (angl. *basic*) ir *pridėtinės vertės* (angl. *enhanced*). *Pagrindinė* paslauga buvo suprantama kaip duomenų perdavimas tinklu, o *pridėtinės vertės* paslauga apėmė kompiuterinį informacijos apdorojimą bei jos keitimą vartotojo sprendimu. Pažymėtina, kad pastarojo tipo paslaugos buvo laikomos priklausomomis nuo *pagrindinių* paslaugų, nes negalėjo būti teikiamos atskirai.

Siekiant kompiuterių industrijos vystymosi bei pagrindinių (ryšio) paslaugų rinkos atvirumo, buvo nuspręsta keisti esamą reguliavimą ir sugriežtinti reikalavimus rinkoje dominuojantiems ryšio paslaugų teikėjams. *Pridėtinės vertės* paslaugų nuspręsta neregamentuoti, kadangi šių paslaugų rinka

⁶³ Whitt R. S, *A Horizontal Leap Forward: Formulating a New Communications Public Policy Framework Based on the Network Layers*, Federal Communications Law Journal. Vol 56, 2004, p. 596
<http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v56/no3/Whitt%20Final%202.pdf> [žiūrėta 2010-09-14].

⁶⁴ Plačiau žr. Cannon R, *The Legacy of the Federal Communications Commission's Computer Inquiries*, Federal Communications Law Journal, Vol 55, 2003. <http://law.indiana.edu/fclj/pubs/v55/no2/cannon.pdf> [žiūrėta 2010-09-14].

⁶⁵ Regulatory and Policy Problems Presented by the Interdependence of Computer and Communication Services and Facilities, Notice of Inquiry, 7 F.C.C.2d 11, para. 1, 8 Rad. Reg. 2nd (P & F) 1567, 1966.

⁶⁶ Amendment of Section 64.702 of the Comm'n's Rules and Regs. Second Computer Inquiry, Final Decision, 77 F.C.C.2d 384, 47 Rad. Reg.2d (P & F) 700, 1980.

pasižymėjo įvairovę, be to, preziumuota, kad rinkos sąlygos yra konkurencingos⁶⁷. Vertikaliai integruotas subjektas, teikiantis ir *pagrindines* (ryšio) ir *pridėtinės vertės* paslaugas turėjo užtikrinti šių paslaugų teikimo skaidrumą bei nepriklausomumą. Kitokiais atvejais teikti abi paslaugų rūšis buvo draudžiama.

Tokiu ryšio paslaugų suskirstymu Federalinė Komunikacijų komisija pasuko horizontalaus reguliavimo keliu⁶⁸, t.y. žingsnis link paslaugos ir infrastruktūros sąvokų atskyrimo. Atsirado galimybė interneto ryšį reglamentuoti kaip nepriklausomą nuo infrastruktūros paslaugą.

1996 m. Telekomunikacijų įstatymas išlaikė tiek vertikaliai orientuotą reglamentavimą, tiek naująjį paslaugų klasifikavimą⁶⁹. Esminis pokytis tas, kad *pagrindinė paslauga* buvo pakeista ryšio paslauga⁷⁰, o *pridėtinės vertės* – informacinė⁷¹.

2002 m. Federalinė Komunikacijų komisija nusprendė, kad kabelinė prieiga (*angl. cable modem access*) prie interneto nėra nei ryšio paslauga (pagal antrąjį Komunikacijų įstatymo skirsnį), nei kabelinė paslauga (pagal ketvirtąjį Komunikacijų įstatymo skirsnį), bet yra informacinė paslauga⁷². 2005 m. *Brand X* byloje⁷³ JAV Aukščiausiasis teismas palaikė šį Federalinės Komunikacijų komisijos. Vėlesnėje teismų praktikoje vieningai buvo pripažinta, kad prieiga prie plačiajuosčio interneto yra informacinė paslauga.

Informacinės paslaugos nėra reglamentuojamos pagal antrąjį Komunikacijų įstatymo skirsnį, o tokias paslaugas teikiantys subjektas atskirti nuo viešo ryšio paslaugas teikiančių subjektų.

⁶⁷ Amendment of Section 64.702 of the Comm'n's Rules and Regs. Second Computer Inquiry, Final Decision, 77 F.C.C.2d 384, 47 Rad. Reg.2d (P & F) 700, 1980, p.597.

⁶⁸ Whitt R. S, *A Horizontal Leap Forward: Formulating a New Communications Public Policy Framework Based on the Network Layers*, Federal Communications Law Journal, Vol 56, Model, 2004, p.600.
<http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v56/no3/Whitt%20Final%202.pdf> [žiūrėta 2010-09-17].

⁶⁹ Ten pat, p. 610.

⁷⁰ *Angl. Telecommunications service - the offering of telecommunications for a fee directly to the public, or to such classes of users as to be effectively available directly to the public, regardless of the facilities used.*

⁷¹ *Angl. Information service - the offering of a capability for generating, acquiring, storing, transforming, processing, retrieving, utilizing, or making available information via telecommunications, and includes electronic publishing, but does not include any use of any such capability for the management, control, or operation of a telecommunications system or the management of a telecommunications service.*

⁷² Inquiry Concerning High-Speed Access to the Internet Over Cable and Other Facilities; Internet Over Cable Declaratory Ruling; Appropriate Regulatory Treatment for Broadband Access to the Internet Over Cable Facilities, GN Docket No. 00-185, CS Docket No. 02-52, Declaratory Ruling and Notice of Proposed Rulemaking, 17 FCC Rcd 4798, 2002.

⁷³ National Cable & Telecommunications Association et al. v. Brand X Internet Services et al., 545 U.S. 967, 2005.
<http://www.supremecourt.gov/Search.aspx?FileName=/docketfiles/04-277.htm> [žiūrėta 2010-06-02].

Akivaizdu, kad susidarė situacija, kuri apsunkino interneto reguliavimą: prieigos prie interneto paslauga buvo vertinama kaip informacinė paslauga, o galimybė reguliuoti interneto paslaugų teikėjų veiklą išliko tik tampriai ją siejant su infrastruktūra.

Tinklo neutralumo principai kaip vartotojų teisių apsauga.

Siekiant skatinti plačiajuosčio ryšio plėtrą bei užtikrinti interneto kaip viešo tinklo atvirumą 2005 m., Federalinė Komunikacijų komisija patvirtino tinklo neutralumo principus⁷⁴, kuriais Komisija remsis įgyvendindama savo išimtinę / papildomą kompetenciją⁷⁵ (pagal pirmąją Komunikacijų įstatymo skirsnį) ir užtikrindama informacinių paslaugų rinkos konkurencingumą.

Nustatyti keturi pagrindiniai principai⁷⁶:

- 1) vartotojams turi būti užtikrinta teisė į pasirinkto teisėto turinio prieigą;
- 2) vartotojams turi būti užtikrinta teisė laisvai naudoti pasirinktą taikomąją programinę įrangą;
- 3) vartotojams turi būti užtikrinta teisė laisvai naudotis pasirinktais tinklo nežalojančiais galiniais įrenginiais;
- 4) vartotojams turi būti užtikrinama ryšio paslaugų, programinės įrangos, turinio pasirinkimo teisė atviros rinkos sąlygomis.

Pažymėtina, kad šie principai nėra teisiškai įpareigojantys, o tik gairės tinkamam reguliavimui. Paminėti principai yra vadinami tinklo neutralumo principais, tačiau nėra skirti reguliuoti duomenų srautų perdavimą. Be jokios abejonės, jie sudaro sąlygas tinklo neutralumo turinio įgyvendinimui ir gina vartotojų interesus, t.y. leidžia duomenų srautų ribojimus tiek, kiek tai nekenkia vartotojų teisėms.

8.2. Teisiniai ginčai dėl tinklo neutralumo.

Madison River ginčas.

Iš faktinių *Madison River* ginčo aplinkybių žinoma, kad viena Jungtinių Amerikos Valstijų telefonijos kompanijų, pavadinimu *Madison River Communications*, riboja skaitmeninės prieigos

⁷⁴ Federal Communications Commission Internet Policy Statement. FCC 05-151. <http://www.publicknowledge.org/pdf/FCC-05-151A1.pdf> [žiūrėta 2010-09-27].

⁷⁵ Angl. *ancillary jurisdiction to regulate interstate and foreign communications*.

⁷⁶ Federal Communications Commission Internet Policy Statement. FCC 05-151. <http://www.publicknowledge.org/pdf/FCC-05-151A1.pdf> [žiūrėta 2010-09-27].

linijos (angl. *digital subscriber line – DSL*) vartotojų naudojimąsi balso perdavimo IP protokolu (angl. *VoIP*) technologija⁷⁷, t.y. buvo ribojamos alternatyvios tradicinei telefonijai paslaugos, pavyzdžiui, *skype*. Toks ribojimas buvo atliekamas naudojantis paketų srautų identifikavimo pagal prievadą technologija. 2.2. skyriuje jau buvo aptarta, kad tai pažeidžia tinklo neutralumą. Žinoma, sprendama šį ginčą, Federalinė Komunikacijų komisija neargumentavo savo verdikto tinklo neutralumo principų pažeidimais, nes, kaip minėta, jie nėra įstatymiškai įtvirtinti, bet taikė Telekomunikacijų įstatymo nuostatas dėl to, kad telefonijos kompanija teikė paslaugas fiksuotais tinklais ir buvo įsisteigusi kaip viešo ryšio paslaugas teikiantis subjektas. Aišku, Federalinė Komunikacijų komisija negalėtų imtis tokių veiksmų prieš subjektus teikiančius išimtinai plačiajuosčio interneto paslaugas bei turinčius informacinių paslaugų teikėjų statusą⁷⁸, todėl šio ginčo nagrinėjimas ir taikymas tinklo neutralumo koncepcijai atskleisti yra daugiau išvestinis. Pažymėtina, kad *Madison River Communications* sutiko su Federalinės Komunikacijų komisijos sprendimu ir į teismą nesikreipė.

Comcast byla.

2007 m. keletas *Comcast* kompanijos, teikiančios spartaus interneto ryšio paslaugas, vartotojų nustatė, kad yra slopinamos *peer-to-peer* technologijos pagrindu veikiančios *bitTorrent* programos. Šie veiksmai buvo apskusti Federalinei Komunikacijų komisijai, nurodant, kad yra pažeidžiami tinklo neutralumo principai. *Comcast* gynėsi teigdama, kad srautų slopinimas yra būtina tinklo funkcionalumo užtikrinimui. Nepaisant to, kad buvo ginčijamos interneto paslaugų, t.y. informacinių paslaugų teikimo sąlygos, kurios pagal kompetenciją nepriklauso Federalinei Komunikacijų komisijai, pastaroji institucija visgi pasinaudojo išimtinė teise dėl konkurencingumo užtikrinimo tarp tradicinės ryšio paslaugas teikiančių subjektų. Šios rinkos yra pripažįstamos konkuruojančiomis, nes tinka vienodoms paslaugoms įgyvendinti, pavyzdžiui, balso perdavimui. Akivaizdu, kad motyvas teikti nuomonę šiuo atveju sunkiai pagrindžiamas, be to, panašu, kad yra išvestinis ir tiesiogiai nepritaikomas, bet Federalinė komisija leido sau spręsti ginčą ir traktavo *Comcast* elgesį kaip diskriminuojantį. Buvo pripažinta, kad *Comcast* pažeidinėja tinklo neutralumo principą ir įpareigojo keisti tinklo administravimą. *Comcast* nutraukė paslaugos ribojimą, bet Federalinės Komunikacijų komisijos sprendimą apskundė. 2010 m. balandžio mėn. JAV Apeliacinis teismas (angl. *the Court of Appeals*)

⁷⁷ Madison River Communications, L.L.C. and Affiliated Companies, Order, File No. EB-05-IH-0110, 20 F.C.C.R. 4295, Enforcement Bureau, 2005.

⁷⁸ Frieden R, *Network Neutrality or Bias? - Handicapping the Odds for a Tiered and Branded Internet*, 2006, p.41. <http://ssrn.com/abstract=893649> [žiūrėta 2010-10-29].

panaikino Komisijos sprendimą ir pareiškė, kad informacinių paslaugų teikėjų veiklos priežiūra nepriklauso Komisijai, o pagrindas taikyti išimtinės kompetencijos nuostatas nebuvo įrodytas⁷⁹. Akivaizdu, kad buvo pripažinta interneto paslaugų teikėjų teisė administruoti tinklą pagal savo nuožiūrą, t.y. taikyti prioritizavimo metodus ir nepaisyti tinklo neutralumo principų.

Visą 2010 m. vasarą JAV vyko diskusijos dėl prieigos prie plačiajuosčio interneto suteikimo reglamentavimo, nes *Comcast* byla atskleidė esamo teisinio reglamentavimo nepakankamumą. Vartotojų teisių apsauga priklauso Federalinei Prekybos komisijai, tačiau ji neturi teisės reguliuoti ryšio paslaugas teikiančių subjektų veiklos⁸⁰.

Kaip *Comcast* bylos pasėkmė, verda diskusija dėl Federalinės Komunikacijų komisijos kompetencijos⁸¹: a) perkvalifikuoti prieigą prie plačiajuosčio interneto, t.y. priskirti šią paslaugą prie telekomunikacinių paslaugų; b) toliau bandyti apsiriboti Komunikacijų įstatymo pirmojo skirsnio nuostatomis dėl konkurencijos užtikrinimo ir / ar (net) ignoruoti teismo sprendimą; c) nustatyti reglamentavimą tik plačiajuosčio interneto paslaugos daliai, t.y. duomenų persiuntimo elementui. Pažymėtina, kad Federalinė Komunikacijų komisija nepretenduoja į interneto reguliavimą plačiaja prasme, o siekia reglamentuoti tik prieigą (angl. *on-ramps*).

Bylos baigtis uždavė dar daugiau klausimų: neaiškus interneto ryšio paslaugos statusas – ar tai tik ryšio, ar tik informacinė paslauga; dėl to neaišku, kokie teisės aktai yra taikytini ir kokios institucijos juos turi įgyvendinti. Kol neatsakyti šie klausimai, tinklo neutralumo principai netenka prasmės, o vartotojų teisės, remiantis šiais principais, negali būti apgintos.

8.3. Tinklo neutralumo įtvirtinimo teisės aktuose perspektyvos.

Keletą kartų JAV buvo nesėkmingai bandyta įteisinti tinklo neutralumą. Pavyzdžiui, pirmasis įstatymo projektas *Dėl laisvo interneto užtikrinimo visiems amerikiečiams* JAV Kongresui buvo pateiktas 2006 m. kovą⁸², o 2010 m. Kongrese svarstomas *Interneto laisvės išsaugojimo aktas* 2009

⁷⁹ *Comcast Corporation v. Federal Communications Commission and United States of America*, No. 08-1291, 2010. http://hraunfoss.fcc.gov/edocs_public/attachmatch/DOC-297356A1.pdf [žiūrėta 2010-06-26].

⁸⁰ Sidak J. G, *A Consumer-Welfare Approach to Network Neutrality Regulation of the Internet*, Journal of Competition Law & Economics, Vol. 2, No. 3, 2006, p.435. <http://ssrn.com/abstract=928582> [žiūrėta 2010-11-07].

⁸¹ Plačiau žr. Ford G. S, Spiwak L. J, *The Broadband Credibility Gap*, 2010. <http://ssrn.com/abstract=1626362> [žiūrėta 2010-10-15].

⁸² A bill to ensure and promote a free and open Internet for all Americans. <http://www.publicknowledge.org/pdf/s2360-109.pdf> [žiūrėta 2010-10-16].

(angl. *Internet Freedom Preservation Act of 2009*)⁸³ bei *Interneto laisvės aktas 2010* (angl. *Internet Freedom Act of 2010*)⁸⁴.

Interneto laisvės išsaugojimo aktas 2009 numato draudimą interneto paslaugų teikėjams blokuoti, apriboti vartotojų gaunamų paslaugų kokybę bei prioritizuoti kitų tinklų duomenų srautus. Taip pat draudžiama naudoti ir diegti įgalinančią atlikti šiuos veiksmus techninę ar programinę įrangą. Be to, prieštaraujama leidimui papildomai apmokestinti tiek vartotojus, tiek turinio teikėjus⁸⁵. Akivaizdu, kad projekte numatomi reikalavimai tinklo neutralumui užtikrinti yra griežti ir konkretūs, tačiau abejojama, ar aktas bus priimtas.

Interneto laisvės aktas 2010 numato *Laisvo interneto fondo įsteigimą*, kurio paskirtis finansuoti technologijų įgalinančių pasipriešinti tinklo neutralumo pažeidimams vystymą, skatinti duomenų srautų ribojimo ir cenzūravimo atvejų viešinimą, vartotojų švietimą, etc⁸⁶. Šis projektas vertintinas kaip alternatyvus netiesioginės kovos su tinklo neutralumo pažeidimais kelias. Be to, jis galėtų būti lengviau įgyvendinamas, tačiau jo efektyvumas kelia abejonių.

Reziumuojant JAV atveji, darytina prielaida, kad pagal dabartinį reguliavimą, tinklo neutralumo užtikrinimas yra neįmanomas, nes neaiškus ne tik prieigos prie interneto paslaugos statusas, bet ir Federalinės Komunikacijų komisijos kompetencija. Reikia pabrėžti, kad nuo 2006 m. JAV Kongrese žlugo septyni bandymai reglamentuoti tinklo neutralumą, tad, tikėtina, kad ir aukščiau aptartų projektų pagrindu nebus priimti įstatymai.

9. Europos Sąjungos atvejis.

2009 m. Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje buvo paskelbtas ES Komisijos pareiškimas dėl tinklo neutralumo:

„Komisija mano, jog itin svarbu užtikrinti, kad internetas ir toliau būtų atviras ir neutralus, ir visapusiškai atsižvelgia į kitų teisės aktų leidėjų pageidavimą, kad tinklo neutralumas dabar būtų pripažintas politikos tikslu ir reguliavimo principu, kurį turėtų palaikyti nacionalinės reguliavimo institucijos, taip pat būtų griežtinami susiję skaidrumo reikalavimai ir sukurtos apsaugos priemonės,

⁸³ Internet Freedom Preservation Act of 2009. <http://www.opencongress.org/bill/111-h3458/text> [žiūrėta 2010-10-18].

⁸⁴ Internet Freedom Act of 2010. <http://www.opencongress.org/bill/111-h4784/text> [žiūrėta 2010-10-18].

⁸⁵ Internet Freedom Preservation Act of 2009. <http://www.opencongress.org/bill/111-h3458/text> [žiūrėta 2010-10-18].

⁸⁶ Internet Freedom Act of 2010. <http://www.opencongress.org/bill/111-h4784/text> [žiūrėta 2010-10-18].

kuriomis naudodamosi nacionalinės reguliavimo institucijos siektų, kad paslaugų kokybė nesuprastėtų ir kad nesutriktų ar nesulėtėtų duomenų srauto perdavimas viešaisiais tinklais. Komisija atidžiai stebės, kaip šios nuostatos įgyvendinamos valstybėse narėse, ir savo metinėje pažangos ataskaitoje Europos Parlamentui ir Tarybai ypač daug dėmesio skirs Europos piliečių „tinklo teisių“ apsaugai. Šiuo metu Komisija stebės, kokią poveikį „tinklo teisėms“ daro rinka ir technologijų raida, ir iki 2010 m. pabaigos informuos Europos Parlamentą ir Tarybą, ar reikia papildomų gairių, taip pat naudodamasi turimomis konkurencijos teisės priemonėmis spręs klausimus, susijusius su veikla, kuria pažeidžiamos konkurencijos taisyklės⁸⁷.“

Tai deklaratyvaus pobūdžio politinis aktas, pripažįstantis tinklo neutralumą kaip interneto teisinio reguliavimo principą. Pagal šį politinį įsipareigojimą Europos Sąjungos komisija nuo 2010 m. birželio 30 d. iki rugsėjo 30 d. vykdė viešas konsultacijas svarbiausiais tinklo neutralumo klausimais. Didžiausi akcentai skirti interneto duomenų srautų valdymui, rinkos santykių skaidrumui, paslaugos kokybės aspektams ir naujų ES telekomunikacijų taisyklių tinkamumui⁸⁸.

Konsultacijų išvadas galima suskirstyti į kelias grupes⁸⁹:

- a) Sutariama, kad 2009 m. atnaujinto ES telekomunikacijų sistemos reguliavimo direktyvų paketo nuostatose yra įtvirtintos esminės tinklo neutralumo problemų sprendimo priemonės. Ar tokios priemonės bus veiksmingos, išaiškės vėliau, kai direktyvos bus įgyvendintos Europos Sąjungos šalyse narėse.
- b) Teigiama, kad duomenų srautų valdymas yra būtinas saugiam ir veiksmingam tinklui užtikrinti. Pagrįstai nerimaujama, kad ši priemonė gali būti naudojama, siekiant atskirų paslaugų vyravimo. Atkreiptinas dėmesys, kad kyla privatumo apsaugos rizika, jei naudojama paketų tikrinimo programinė įranga.

⁸⁷ Europos Sąjungos oficialusis leidinys, L 337, 52 tomas, 2009, p.69. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-10-21].

⁸⁸ Questionnaire for the public consultation on the open internet and net neutrality in Europe. http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecom/doc/library/public_consult/net_neutrality/comments/nn_questionnaire.pdf [žiūrėta 2010-10-19].

⁸⁹ Directorate General Communication (European Commission), Press release *Digital Agenda: Commission launches consultation on open internet and net neutrality*, Reference: IP/10/860, date : 30/06/2010. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/860&type=HTML> [žiūrėta 2010-10-10].

ir Report on the public consultation on 'The open internet and net neutrality in Europe'. http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecom/doc/library/public_consult/net_neutrality/report.pdf [žiūrėta 2010-11-27].

- c) Manoma, kad ateityje verslo modeliai internete gali neigiamai veikti tinklo neutralumą; todėl ES Komisija buvo paprašyta išaiškinti interneto, koks skirtumas tarp interneto, veikiančio *geriausių pastangų* duomenų perdavimo metodu, ir interneto, kuriame dominuoja prioritizavimo metodai.
- d) ES elektroninių ryšių reguliuotojų institucija įspėjo, kad yra galimos diskriminavimo problemos, ir dėl to gali kilti neigiamos pasekmės ilgalaikiu periodu interneto inovacijų plėtrai ir laisvai vartotojų saviraiškai.
- e) Kai kurie turinio teikėjai nerimauja dėl apmokestinimo modelių pakeitimų, t.y. kad mokestis už turinio pateikimą, gali būti prilygintas inovacijų apmokestinimui.
- f) Bene didžiausią nepasitenkinimą kelia interneto telefonijos paslaugų (VoIP) blokavimas ir duomenų srauto ribojimas.

Visuomenei ir atskiriems jos subjektams (turinio teikėjams, interneto rušio paslaugų teikėjams, akademinės bendruomenės atstovams, etc.) tinklo neutralumo problema yra aktuali. Akivaizdu, kad duomenų srautų perdavimo procesų pokyčiai turi didelę įtaką skirtingų sričių socialiniams santykiams, o tinklo neutralumo nebuvimas gali būti žalingas vartotojams, nuostolingas valstybei ir kenksmingas verslo subjektams.

2010 m. lapkričio mėnesį Briuselyje įvyko aukščiausio lygio susitikimas atviro interneto ir tinklo neutralumo klausimais⁹⁰. Pagrindinė išvada yra ganėtinai šokiruojanti: šiuo metu nėra poreikio papildomam teisiniam reguliavimui. Norint atsakyti į klausimą, kuo remiantis buvo priimta tokia išvada, būtina detaliai išsiaiškinti bendrą konkurencijos teisės bei telekomunikacijų sektoriaus teisės nuostatų santykį tinklo neutralumo užtikrinimo kontekste ir jų poveikį vartotojų teisėms.

9.1. Tinklo neutralumo užtikrinimas konkurencijos teisės normomis.

Tokie tinklo neutralumo pažeidimai, kaip duomenų srautų blokavimas, prioritizavimas arba sulėtinimas gali sutrikdyti sąžiningą konkurenciją tarp turinio paslaugų teikėjų, be to, suteikti nepagrįsta konkurencinį pranašumą vieniems interneto paslaugų teikėjams prieš kitus. Šioms situacijoms spręsti gali būti taikomos Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatos.

⁹⁰ European Parliament and European Commission Summit on 'The open internet and net neutrality in Europe', 11 November 2010, Brussels, Belgium. Directorate General Communication (European Commission), Press release "Digital Agenda: consultation reveals near consensus on importance of preserving open internet". Reference: IP/10/1482, date : 09/11/2010. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1482&type=HTML> [žiūrėta 2010-11-11].

Pagrindinės taisyklės numatytos *Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo* 101 bei 102 straipsniuose, kur atitinkamai 101 straipsnyje yra nustatyta, kad „*kaip nesuderinami su vidaus rinka yra draudžiami: visi įmonių susitarimai, įmonių asociacijų sprendimai ir suderinti veiksmai, kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurių tikslas ar poveikis yra konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas vidaus rinkoje*“⁹¹ (šis straipsnis yra svarbus situacijose, kai neturintys dominuojančios padėties rinkoje interneto paslaugų teikėjai tarpusavio susitarimais įtakoja savo klientų galimybes konkuruoti⁹²), o 102 straipsnyje teigiama, kad „*kaip nesuderinamas su vidaus rinka draudžiamas bet koks vienos ar keleto įmonių piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi vidaus rinkoje arba didelėje jos dalyje, galintis paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą*“⁹³.

Svarbu pabrėžti, kad šios nuostatos taikomos įmonėms, t.y. skirtos reguliuoti santykius tarp verslo subjektų, tad galinių vartotojų interesai nėra tiesiogiai ginami. Atkreiptinas dėmesys, kad remdamiesi šių straipsnių nuostatomis, savo teises gali ginti ne tik interneto paslaugų teikėjai, bet ir turinio teikėjai. Taigi, vartotojams netiesiogiai gali būti užtikrinama tiek turinio, tiek interneto paslaugos teikėjo pasirinkimo teisė.

Detaliai *Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo* 101 ir 102 straipsnių taikymo galimybės ir aplinkybės tinklo neutralumo problematikos kontekste yra išnagrinėtos P. Valcke, L. Hou, D. Stevens, E. Kosta straipsnyje⁹⁴, kurio pagrindiniai akcentai pateikti žemiau:

- a) Duomenų srautų blokavimas yra traktuojamas kaip interneto paslaugų teikėjo atsisakymas perduoti duomenų srautą, t.y. atsisakymas teikti paslaugą. Pastebėtina, kad laisvos rinkos sąlygomis verslo subjektas negali būti įpareigotas teikti paslaugas visiems galimiems klientams ir turi teisę laisvai rinktis verslo partnerius. Tačiau toks įpareigojimas gali būti nustatytas pagal *esminių išteklių* doktriną. *Esminiai ištekliai* priklauso turintiems dominuojančią padėtį rinkoje subjektams arba yra jų valdomi ištekliai, kurie būtini kitiems verslo subjektams teikti paslaugas galiniams vartotojams⁹⁵. Galima daryti išvadą, kad jei duomenų srautų blokavimą vykdo

⁹¹ Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos, 2010/C 83/01, Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 53 tomas (C 83), 2010. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-12-05].

⁹² Marsden C. T, *Net Neutrality and Consumer Access to Content*, Scripted, Vol. 4, No. 4, 2007, p.407-435.

⁹³ Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. 2010/C 83/01. Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 53 tomas (C 83), 2010. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-12-05].

⁹⁴ Valcke P et al, *Legal Analysis of Network Neutrality under EU Competition Rules and the Regulatory Framework for Electronic Communications*, 2008, p.4. <http://ssrn.com/abstract=1246642> [žiūrėta 2010-11-19].

⁹⁵ Jones A, Sufrin B, *EC Competition Law: Text, Cases, and Materials*, Oxford University Press, New York, 2008, p.537.

dominuojančią padėtį rinkoje turintis interneto paslaugų teikėjas, tuomet, siekiant užtikrinti turinio teikėjų galimybę pasiekti galinius vartotojus, gali būti nustatytas draudimas blokuoti duomenis.

- b) Duomenų perdavimo paslaugos kokybės tyčinis sumažinimas yra pažeidimas tiek pagal 101, tiek pagal 102 straipsnius, nes yra “nevienodų sąlygų taikymas lygiaverčiams sandoriams su kitais prekybos partneriais, dėl ko jie patenka į konkurencijos atžvilgiu nepalankią padėtį⁹⁶”. Šiuo atveju lygiaverčiai sandoriai turi būti suprantami kaip panašūs, bet nebūtinai vienodi⁹⁷. Tyčinis duomenų srautų sulėtinimas yra mažai tikėtinas konkurencingoje rinkoje, dažniau pasitaiko situacijų, kai paslaugos kokybės pabloginimas vykdomas netiesiogiai. Tai tokie atvejai, kai interneto paslaugų teikėjui, suteikus prioritetą tam tikrų duomenų srautų perdavimui, pablogėja bendras ryšio paslaugos kokybės lygis ir sumažėja galimybės perduoti neturinčius prioriteto duomenis. Išskiriamas draudimas diskriminuoti tik tos pačios rinkos subjektus, todėl, jei turinio teikėjas sieks įrodyti, kad buvo diskriminuojamas, jis taip pat privalės įrodyti, kad buvo dar bent vienas tos pačios rinkos turinio teikėjas, kurio duomenų srautai buvo perduodami palankesnėmis sąlygomis. Šioje situacijoje svarbu išsiaiškinti, ar turinčios prioritetą paslaugos (turinys, duomenų srautas) ir jo neturinčios paslaugos priklauso vienai rinkai. Jei priklauso, tada diskriminuojamo turinio teikėjo interesai galės būti apginti ir užtikrintas tinklo neutralumas. Tačiau tikėtina, kad dėl nevienodų tokių paslaugų charakteristikų jos gali priklausyti skirtingoms rinkoms. Paminėtina *Corbeau* byla, kurioje nustatyta, kad paprastojo ir skubaus pašto paslaugos priklauso skirtingoms rinkoms⁹⁸. Apibendrinant „b“ punktą, galima teigti, kad turinio teikėjų interesai nebus apsaugoti tais atvejais, kai ryšio paslaugos kokybė pabloginama netiesiogiai;
- c) Prioritizuojant duomenų srautus, galimos dvi situacijos. Pirmuoju atveju, turinio teikėjo ar kito interneto paslaugų teikėjo interesai gali būti pažeidžiami, kai yra atsisakoma suteikti prioritizavimo paslaugą. Laisvos rinkos sąlygomis verslo subjektas turi teisę laisvai rinktis verslo partnerius, todėl net turintis dominuojančią padėtį rinkoje tinklo operatorius gali atsisakyti teikti duomenų srautų prioritizavimo paslaugas. Antruoju atveju, kai dėl tam tikram srautui suteikto prioriteto netiesiogiai sumažinamos galimybės perduoti neturinčius prioriteto

⁹⁶ Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. 2010/C 83/01. Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 53 tomas (C 83), 2010. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-12-05].

⁹⁷ Plačiau žr. European Court of Justice, Case T-128/98, *Aéroports de Paris v the Commission* [2000] ECR II-3929.

⁹⁸ European Court of Justice, Case C-320/91 *Corbeau* [1993] ECR I-2533, [1995] 4 CMLR 621.

duomenis, pasikartoja situacija, aptarta „b“ punkte, t.y. turinio teikėjo interesai negalės būti ginami ir nebus užtikrintas tinklo neutralumas.

Reziumuojant, galima teigti, kad Europos Sąjungos konkurencijos teisė tik iš dalies užtikrina tinklo neutralumą, t.y. tik duomenų srautų blokavimo bei tyčinio paslaugos kokybės sumažinimo atvejais. Aptartos konkurencijos teisės nuostatos taikomos įmonėms, o jų nauda gali būti interpretuojama kaip turinio teikėjų teisė pasiekti galinius vartotojus, o taip pat ir vartotojų teisė pasirinkti turinį.

9.2. Interneto paslaugų teikėjų kaip elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų teikėjų veiklos reguliavimas.

Galiojančią elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistemą sudaro šios Europos Parlamento ir Tarybos (pagrindų ir specialiosios) direktyvos: 2002/19/EB – dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų (*Prieigos direktyva*)⁹⁹; 2002/20/EB – dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo (*Leidimų direktyva*)¹⁰⁰; 2002/21/EB – dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos (*Pagrindų direktyva*)¹⁰¹; 2002/22/EB – dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis (*Universaliųjų paslaugų direktyva*)¹⁰²; 2002/58/EB – dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (*Privatumo ir elektroninių ryšių direktyva*)¹⁰³.

Pažymėtina, kad iki 2011 m. gegužės 25 d. valstybės narės turi perkelti į nacionalinę teisę dviejų naujų direktyvų nuostatas, kuriomis atnaujinamas telekomunikacijų sektoriaus direktyvų

⁹⁹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/19/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:29:32002L0019:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-03].

¹⁰⁰ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:29:32002L0020:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-03].

¹⁰¹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:108:0033:0050:EN:PDF> [žiūrėta 2010-11-03].

¹⁰² Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:29:32002L0022:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-03].

¹⁰³ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:29:32002L0058:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-03].

paketas: 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2009/136/EB¹⁰⁴ bei 2009/140/EB¹⁰⁵.

Ši reguliavimo sistema skirta santykiams, susijusiems su *elektroninių ryšių paslaugų* teikimu. *Pagrindų direktyvoje* yra pateikiamas elektroninių ryšių paslaugos apibrėžimas: „tai paslauga, paprastai teikiama už atlygį, kuri visa ar didžiąja dalimi susideda iš signalų perdavimo elektroninių ryšių tinklais, įskaitant telekomunikacijų paslaugas ir perdavimo paslaugas tinklais, naudojamais transliavimui, išskyrus elektroniniais ryšių tinklais ir paslaugomis perduodamo turinio teikimo ar redakcinės jo kontrolės paslaugas; į šią paslaugą neįeina informacinės visuomenės paslaugos, kurios visos ar didžiąja dalimi susideda iš signalų perdavimo elektroninių ryšių tinklais¹⁰⁶“. Pagal nuo 2003 m. galiojančias nuostatas, elektroninių ryšių paslaugos sąvoka neapima transliavimo, nelinejinių audiovizualinių bei informacinių paslaugų. Tačiau yra numatyta, kad nuo 2011 m. *Pagrindų direktyvos* taikymo sritis bus išplėsta: „į ją turėtų būti įtraukti radijo ryšio įrenginių ir telekomunikacijų galinių įrenginių tam tikri aspektai bei vartotojams skirti skaitmeninės televizijos įrenginiai¹⁰⁷“.

Reziumuojant, galima teigti, kad atnaujintos nuostatos yra orientuotos į technologijų konvergenciją, tačiau dabar galiojantis elektroninių ryšių direktyvų paketas neaprepia visų ankstesniuose darbo skyriuose aptartų tinklo neutralumo aspektų, nes tinklo neutralumo pažeidimai siejami su tam tikrais *visų* duomenų srautų tvarkymo metodais, o ribojimai dažnai taikomi atsižvelgiant į perduodamų duomenų turinį.

Europos Sąjungos mastu yra pripažįstama, kad dėl sudėtingų interneto paslaugų teikėjų tarpusavio santykių ir telekomunikacijų sektoriaus rinkų specifikos neužtenka vien bendrųjų konkurencijos teisės nuostatų, todėl konkurencingumas rinkoje užtikrinamas specifiniu sektoriniu

¹⁰⁴ 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/136/EB iš dalies keičianti Direktyvą 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis, Direktyvą 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje ir Reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-03].

¹⁰⁵ 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/140/EB iš dalies keičianti Direktyvą 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos, Direktyvą 2002/19/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų ir Direktyvą 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-03].

¹⁰⁶ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:108:0033:0050:EN:PDF> [žiūrėta 2010-11-04].

¹⁰⁷ Ten pat.

reglamentavimu¹⁰⁸, kurio esmę sudaro tai, kad apibrėžtoje rinkoje didelę įtaką turinčiam subjektui taikomi *ex ante* įpareigojimai. Norint išsiaiškinti ar toks interneto paslaugų teikėjų veiklos reguliavimas užtikrina tinklo neutralumą, būtina apžvelgti jo pagrindines nuostatas.

Pagal *Pagrindų direktyvos* 14 straipsnio 2 d. laikoma, kad „įmonė turi didelę įtaką rinkoje, jei jos vienos ar bendrai su kitomis įmonėmis padėtis prilygsta dominuojančiai, tai yra ji turi ekonominę galią, kuri jai leidžia būti gana dideliu mastu nepriklausomai nuo konkurentų, klientų ar galų gale nuo vartotojų¹⁰⁹“. Šis apibrėžimas iš esmės sutampa su dominavimo sąvoka.

Didelę įtaką rinkoje turintis subjektas gali būti nustatomas tik tam tikra tvarka apibrėžtoje rinkoje. Europos Komisijos rekomendacijoje 2003/311/EC buvo numatyta aštuoniolika telekomunikacijų srities rinkų, kurioms reikalingas specifinis sektorinis reguliavimas¹¹⁰. Nurodomos tos paslaugų rinkos, kuriose *ex ante* reguliavimas gali būti pagrįstas pagal *Pagrindų direktyvos* 15 straipsnio 1 dalį. Europos Komisijos rekomendacijoje 2007/679/EC tokių rinkų skaičius sumažėjo iki septynių. Svarbu pažymėti, kad rekomendacijoje yra paminėta didmeninės plačiajuostės prieigos rinka, bet nėra išskirta mažmeninės plačiajuostės prieigos rinka, kurioje dėl tinklo neutralumo pažeidimų kyla didžiausi pavojai vartotojų teisėms¹¹¹.

Valstybės narės privalo atsižvelgti į Europos Komisijos apibrėžtas rinkas ir tik išimties tvarka, Komisijai pritarus, leidžiama nustatyti papildomas, reikalaujančias *ex ante* reguliavimo, rinkas. 2007 m. Komisijos rekomendacijoje 2007/679/EC yra nustatyti kriterijai, kuriais nacionalinės reguliavimo institucijos privalo remtis, apibrėždamos tokias rinkas¹¹²: pirmasis kriterijus – didelės ir pastovios patekimo į rinką kliūtys. Tai gali būti struktūrinio, teisinio arba reguliuojamojo pobūdžio kliūtys. Antrasis kriterijus taikomas tik toms rinkoms, kurių struktūra neleidžia atsirasti veiksmingai konkurencijai per tam tikrą apibrėžtą laikotarpį. Taikant šį kriterijų, tiriama konkurencijos būklė, esant

¹⁰⁸ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:108:0033:0050:EN:PDF> [žiūrėta 2010-11-06].

¹⁰⁹ Ten pat.

¹¹⁰ European Commission recommendation 2003/311/EC of 11 February 2003 on relevant product and service markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communication networks and services. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:114:0045:0045:EN:PDF> [žiūrėta 2010-11-06].

¹¹¹ 2007 m. gruodžio 17 d. Komisijos rekomendacija 2007/679/EC dėl elektroninių ryšių sektoriaus atitinkamų produktų ir paslaugų rinkų, kurioms gali būti taikomas ex ante reguliavimas pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:344:0065:0069:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-03].

¹¹² Ten pat.

kliūtims patekti į rinką. Trečiasis kriterijus yra tai, kad vien tik taikant konkurencijos teisę nebūtų tinkamai išspręstas atitinkamas rinkos nepakankamumo klausimas.

Tačiau net nustatyta tvarka apibrėžtose rinkose didelę įtaką turintiems subjektams visi galimi taikyti įpareigojimai (skaidrumo, nediskriminavimo, apskaitos atskyrimo bei įpareigojimas dėl prieigos prie konkrečių tinklo priemonių ir jų naudojimo) nukreipti į susijungimo ir prieigos užtikrinimą. Prieigos direktyvoje apibrėžiama, kad sujungimas yra „speciali prieigos rūšis tarp viešųjų tinklų operatorių, o prieiga reiškia priėjimo prie priemonių ir (arba) paslaugų suteikimas kitai įmonei apibrėžtomis sąlygomis išskirtiniu ar neišskirtiniu pagrindu elektroninių ryšių paslaugų teikimo tikslais. Tai yra prieiga prie tinklo elementų ir susijusių priemonių, įrangos prijungimas fiksuotomis ar nefiksuotomis priemonėmis; prieiga prie fizinės infrastruktūros, įskaitant pastatus, kanalus ir stiebus; prieiga prie atitinkamų programinės įrangos sistemų, įskaitant veiklos palaikymo sistemas; prieiga prie numerių transliavimo ar lygiavertės funkcijas atliekančių sistemų; prieiga prie fiksuoto ir judriojo ryšio tinklų, ypač tarptinklinių ryšių tikslais; prieiga prie sąlyginės prieigos sistemų skaitmeninės televizijos paslaugoms; prieiga prie virtualaus tinklo paslaugų¹¹³“. Šios nuostatos užtikrina galimybę susikurti atvirai rinkai ir konkurencijai tarp interneto paslaugų teikėjų; be to, didelę įtaką turintiems verslo subjektams panaikinamos galimybės piktnaudžiauti savo padėtimi, tačiau šios nuostatos tiesiogiai nereguliuoja duomenų srautų perdavimo.

Didelės įtakos rinkoje neturinčių interneto paslaugų teikėjų (pavyzdžiui, mažmeninės plačiajuostės prieigos rinkos dalyvių) konkurencingumas gali būti užtikrinamas nacionalinių reguliavimo institucijų veiksmais pagal *Prieigos direktyvos* 5 straipsnį. Santykinė veiksmų laisvė institucijoms suteikiama, siekiant „užtikrinti ryšį tarp galutinių paslaugų gavėjų bei galutinių paslaugų gavėjų prieinamumą prie paslaugų¹¹⁴“, t.y. galimi reikalavimai tinklų operatoriams yra tik susijungimo ir prieigos įpareigojimai.

Apibendrinant, darytina išvada, kad aptartos reguliavimo normos yra susijusios su tinklo neutralumu, bet netiesiogiai, t.y. tiek, kiek jos užtikrina rinkos atvirumą. Tai reiškia, kad galimybės patekti į rinką naujiems interneto paslaugų teikėjams užtikrina vartotojų teisę rinktis geriausias paslaugas teikiantį operatorių. Visgi šios normos neišsprendžia konkrečių vartotojų ar turinio teikėjų problemų, kylančių susidūrus su duomenų srautų blokavimu, sulėtinimu, bei nepanaikina šių problemų atsiradimo tikimybės. Beje, aptartasis interneto paslaugų teikėjų veiklos reguliavimo mechanizmas

¹¹³ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:108:0033:0050:EN:PDF> [žiūrėta 2010-11-06].

¹¹⁴ Ten pat.

tiesiogiai nėra siejamas su tinklo neutralumu, bet yra svarbus kaip vienintelis, pagal nuo 2003 m. galiojančio direktyvų paketo nuostatas, poveikio interneto paslaugų teikėjams įrankis.

9.3. Atnaujinto telekomunikacijų srities direktyvų paketo nuostatos dėl tinklo neutralumo vartotojų teisių apsaugos kontekste.

Dabar galiojančioje Europos Sąjungos elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistemoje nėra atskirų reikalavimų interneto ryšio paslaugų teikimui, taip nėra numatytų reikalavimų dėl minimalios paslaugų kokybės bei su tuo susijusio išsamaus paslaugų gavėjų informavimo.

Kaip minėta, iki 2011 m. gegužės 25 d. valstybės narės dviejų naujų direktyvų nuostatas, kuriomis atnaujinamas telekomunikacijų sektoriaus direktyvų paketas, turi perkelti į nacionalinę teisę. Tai 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/136/EB¹¹⁵ ir 2009/140/EB¹¹⁶, kurios užpildys teisinio reglamentavimo spragą dėl reikalavimų interneto ryšio paslaugų teikimui.

Akcentuotina, tai, kad universaliųjų paslaugų sąrašas papildomas duomenų perdavimo paslauga. Direktyvos 2009/136/EB 1 straipsnio 3 dalis nustato, kad „valstybės narės užtikrina, kad bent vienas ūkio subjektas tenkintų visus pagrįstus prašymus dėl sujungimo su viešuoju ryšių tinklu fiksuotoje vietoje. Teikiamas sujungimas turi suteikti galimybę užtikrinti balso, faksimilės ir *duomenų perdavimą* tokiu pajėgumu, kokio pakanka veiksmingai interneto prieigai atsižvelgiant į daugumos abonentų naudojamas technologijas ir technologines galimybes.¹¹⁷“ Tačiau kokybės reikalavimai nepatiksinti, o šios direktyvos preambulės 5 punkte teigiama, kad „greitis, kuriuo konkretus paslaugų gavėjas gali prisijungti prie interneto, bei duomenų srauto dydis, kurį galima perduoti prisijungus prie viešojo ryšių

¹¹⁵ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/136/EB iš dalies keičianti Direktyvą 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis, Direktyvą 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje ir Reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-05].

¹¹⁶ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/140/EB iš dalies keičianti Direktyvą 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos, Direktyvą 2002/19/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų ir Direktyvą 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-05].

¹¹⁷ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/136/EB iš dalies keičianti Direktyvą 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis, Direktyvą 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje ir Reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-05].

tinklo, priklauso nuo daugelio veiksnių, todėl Bendrijos lygiu nėra tikslinga nustatyti konkrečius duomenų ar bitų reikalavimus¹¹⁸“.

Svarbus preambulės 21 punktą, kuriame numatyta, kad „nuostatos dėl sutarčių turėtų būti taikomos ne tik vartotojams, bet ir kitiems galutiniams paslaugų gavėjams, visų pirma mikroįmonėms bei mažoms ir vidutinėms įmonėms, kurios gali pageidauti, kad sutartis atspindėtų vartotojų poreikius¹¹⁹“.

Akivaizdu, kad atskleistas poreikis detalizuoti interneto ryšio paslaugų teikimo teisinį reglamentavimą ir užtikrinti ne tik vartotojų teises, bet ir didelį dėmesį skirti smulkiam ir vidutiniam verslui.

Šiuo atveju vartotojui užtikrinama teisė rinktis tinklo neutralumą užtikrinančias interneto ryšio paslaugas, tačiau reikia pabrėžti, kad tinklo neutralumo pažeidimai, pavyzdžiui, duomenų srautų perdavimo apribojimai, nėra draudžiami. Bet vartotojai įgyja teisę susipažinti su taikomomis tinklo neutralumo apribojimo priemonėmis, todėl toliau pateikiama pareigos informuoti vartotojus analizė.

Pareigos informuoti vartotojus detalizavimas.

Direktyvos 2009/136/EB 1 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „direktyvoje *nei įpareigojama, nei draudžiama taikyti* viešųjų elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų teikėjų laikantis nacionalinės teisės ir remiantis Bendrijos teise nustatytas galutinių paslaugų gavėjų prieigą prie paslaugų ir programų bei naudojimąsi jomis *ribojančias sąlygas*, tačiau nustatoma pareiga informuoti apie šias sąlygas¹²⁰“. Tai reiškia, kad nėra draudžiamas nei duomenų srautų blokavimas, nei prioritizavimas.

Direktyvos 1 straipsnio 14 dalyje nustatyta, kad „valstybės narės užtikrina, kad užsisakydami sujungimo su viešuoju ryšių tinklu paslaugas ir (arba) viešąsias elektroninių ryšių paslaugas, vartotojai ir kiti jų pageidaujantys galutiniai paslaugų gavėjai turėtų teisę su ūkio subjektu arba ūkio subjektais,

¹¹⁸ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/136/EB iš dalies keičianti Direktyvą 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis, Direktyvą 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje ir Reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-05].

¹¹⁹ Ten pat.

¹²⁰ Ten pat.

teikiančiais tokį sujungimą ir (arba) paslaugas, sudaryti sutartį¹²¹“. Bene svarbiausi sudaromos sutarties privalomi punktai tinklo neutralumo atžvilgiu būtų tokie¹²²:

- a) informacija apie bet kokias prieigą prie paslaugų ir taikomųjų programų ir naudojimąsi jomis ribojančias sąlygas, kai jos yra leidžiamos nacionalinės teisės aktuose pagal Bendrijos teisę;
- b) informacija apie siūlomos paslaugos užtikrinamą minimalų kokybės lygį ir tam tikrais atvejais kitus paslaugos kokybės parametrus, kurie apibrėžti nacionalinių reguliavimo institucijų;
- c) informacija apie visas procedūras, kurias vykdo ūkio subjektas, siekdamas įvertinti ir reguliuoti srautus, kad būtų išvengta tinklo užpildymo arba perpildymo, bei informaciją apie tai, kaip šios procedūros galėtų paveikti tinklo kokybę.

Vartotojų interesams svarbus preambulės 31 punktas, kuriame teigiama, kad „tik valstybės narės, o ne elektroninių ryšių tinklą ar paslaugų teikėjai turi nuspręsti pagal tam tikrą procedūrą, ar turinys, programos arba paslaugos yra teisėti arba žalingi. Todėl jei nenustatytos atitinkamos taisyklės Bendrijos teisėje, turinys, programos ir paslaugos laikomos teisėtomis arba žalingomis remiantis nacionaline materialine ir procesine teise¹²³“. Visgi svarbu tai, kad duomenų srautų ribojimas, kaip neteisėtą ar žalingą srautų ribojimas gali būti pateisinamas tik remiantis teisės aktais.

Nustatyti reikalavimai nedraudžia konkrečių duomenų srautų tvarkymo būdų. Įpareigojimais informuoti apie taikomus apribojimus vartotojams tik sudaromos galimybės išvengti savo interesų galimų pažeidimų. Tačiau už faktinį tinklo neutralumo pažeidimą interneto paslaugų teikėjai negali būti baudžiami, nes preziumuojama, kad pasirašydamas sutartį, vartotojas prisiima atsakomybę už savo sprendimo pasekmes, todėl sutartyse apibrėžti ribojimo atvejai nelaikomi tinklo neutralumo pažeidimais ir vertinami kaip sutartiniai santykiai.

Minimalių paslaugos kokybės reikalavimų nustatymas.

Direktyvos 2009/136/EB 1 straipsnio 1 str. 14 d. nustatyta, kad “siekdamos užkirsti kelią paslaugos kokybės blogėjimui ir srauto tinkluose trukdymui ar sulėtėjimui valstybės narės užtikrina,

¹²¹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/136/EB iš dalies keičianti Direktyvą 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis, Direktyvą 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje ir Reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-05].

¹²² Ten pat.

¹²³ Ten pat.

kad nacionalinės reguliavimo institucijos ūkio subjektui ar ūkio subjektams, teikiančiam (-tiems) viešuosius ryšių tinklus, *galėtų nustatyti* minimalius paslaugų kokybės reikalavimus. Nacionalinės reguliavimo institucijos tinkamu laiku prieš nustatant tokius reikalavimus pateikia Komisijai tokių veiksmų motyvų santrauką, reikalavimus, kuriuos ketinama nustatyti, ir informaciją apie siūlomą veiksmų eigą. Ši informacija taip pat teikiama Europos elektroninių ryšių reguliuotojų institucijai. Komisija, išnagrinėjusi tokią informaciją, gali pateikti su ja susijusių pastabų ar rekomendacijų, ypač siekdama užtikrinti, kad reikalavimai neigiamai neveiktų vidaus rinkos veiklos. Spręsdamos dėl reikalavimų nacionalinės reguliavimo institucijos kuo labiau atsižvelgia į Komisijos pastabas ar rekomendacijas¹²⁴”.

Pastebėtina, kad minimalaus paslaugos kokybės lygio nustatymas gali užtikrinti geresnę teikiamos paslaugos kokybę, tačiau neapsaugo vartotojų nuo galimų konkrečių duomenų srautų blokavimo. Ši nuostata neišsprendžia esminių tinklo neutralumo problemų, nes tinklo neutralumo sąvoka nėra suprantama kaip paslaugos kokybės vartotojui užtikrinimas, o kaip laisvas duomenų judėjimas, kuris užtikrina vartotojų teisę rinktis konkrečią paslaugą ir turinį internete.

Informuoto sprendimo įgyvendinimo užtikrinimas.

Direktyvos 2009/136/EB 15 dalyje numatyta, kad „valstybės narės užtikrina, kad nacionalinės reguliavimo institucijos *galėtų įpareigoti* ūkio subjektus, teikiančius viešuosius elektroninių ryšių tinklus ir (arba) viešąsias elektroninių ryšių paslaugas, skelbti skaidrią, palyginamą, pakankamą bei naujausią informaciją apie taikomas kainas ir tarifus, visus mokesčius, mokėtinus nutraukus sutartį, taip pat apie standartines jų paslaugų galutiniams paslaugų gavėjams ir vartotojams suteikimo bei naudojimosi jomis *sąlygas* [...]. Tokia informacija skelbiama aiškia, išsamia ir lengvai prieinama forma. Nacionalinės reguliavimo institucijos gali nurodyti papildomus reikalavimus dėl tokios informacijos skelbimo formos¹²⁵“.

Reiškia, nacionalinė ryšių reguliavimo institucija turi teisę įpareigoti informuoti vartotojus, bet negali įpareigoti interneto paslaugų teikėjus atsakyti už duomenų srautų ribojimo keliamą žalą vartotojų interesams. Sukuriamos sąlygos tinklo neutralumui, tinklo neutralumas nėra užtikrinamas.

¹²⁴ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/136/EB iš dalies keičianti Direktyvą 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis, Direktyvą 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje ir Reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-07].

¹²⁵ Ten pat.

Tos pačios direktyvos 1 straipsnio 21 dalyje nustatyta, kad “nepažeisdamos minimalaus sutarties laikotarpio¹²⁶ valstybės narės užtikrina, kad sutarties nutraukimo sąlygos ir procedūros neatgrasytų nuo paslaugų teikėjo pakeitimo¹²⁷”.

Svarbu tai, kad galimybės interneto paslaugų teikėjams taikyti sankcijas yra ribotos. Atsakomybė galima už įpareigojimo informuoti vartotojus nesilaikymą, tačiau už faktinį tinklo neutralumo pažeidimą interneto paslaugų teikėjai negali būti baudžiami. Beje, ši nuostata dėl paslaugų teikėjo pakeitimo nėra detalizuojama.

Europos Sąjungos teisinėje sistemoje tinklo neutralumas yra įtrauktas, tačiau reglamentavimas labiau pasižymi prevencijos užtikrinimu, nei konkrečių problemų sprendimo būdais. Vartotojų, susidūrusių su duomenų srautų ribojimu, teisių apsaugos mechanizmai nėra nustatyti, o atsakomybė už patiriamą žalą perkeliama vartotojams sutarčių pagrindu. Reiškia, Europos Sąjungos reglamentavimas užtikrina pilną vartotojų informavimą, todėl praktiškai vartotojas negali išvengti atsakomybės už savo priimtą sprendimą.

Akcentai skiriami rinkos atvirumui ir konkurencingumo tarp interneto paslaugų teikėjų užtikrinimui. Tinklo neutralumas užtikrinamas tik ta prasme, kad vartotojui suteikiama galimybė pasirinkti duomenų srautų neribojantį interneto paslaugų teikėją.

10. Lietuvos atvejis.

Lietuva tinklo neutralumo srityje iniciatyvos nerodo, tačiau kaip Europos Sąjungos narė pagrindinius telekomunikacijų srities Europos Sąjungos reikalavimus įgyvendina per Elektroninių ryšių įstatymą¹²⁸. Aktuali redakcija (darbo rašymo metu) – 2010 m. kovo 15 d. Seime svarstomas minėto įstatymo pakeitimo įstatymo projektas¹²⁹, kuris Seimui pateiktas 2010 m. rugsėjo 28 d.

¹²⁶ Vartotojai turi galėti sudaryti sutartį ne ilgesniam, nei 12 mėnesių laikotarpiui, o paslaugų teikėjai negali reikalauti sudaryti sutartį, kurios terminas viršija 24 mėnesius.

¹²⁷ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/136/EB iš dalies keičianti Direktyvą 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis, Direktyvą 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje ir Reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-07].

¹²⁸ Lietuvos Respublikos Elektroninių ryšių įstatymas. Nr. IX-2135, Žin., 2004, Nr. 69-2382. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=332292 [žiūrėta 2010-12-09].

¹²⁹ Lietuvos Respublikos Elektroninių ryšių įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija). Nr. XIP-2432. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=381882&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2010-12-09].

Tačiau pagal šį projektą įgyvendinamos tik 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 2003/54/EB bei 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/73/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 2003/55/EB.

2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvų 2009/136/EB¹³⁰ bei 2009/140/EB¹³¹ (kuriomis atnaujinamas telekomunikacijų sektoriaus direktyvų paketas) nuostatų perkėlimo procedūra nepradėta, nors pagal Europos Sąjungos reikalavimus valstybės narės naujų direktyvų nuostatas turi perkelti į nacionalinę teisę iki 2011 m. gegužės 25 d.

Žinoma, Seimas gali priimti direktyvas pilna apimtimi, tačiau, ar skubotas ir Lietuvos sąlygoms neadaptuotas perkėlimas bus optimaliai naudingas vartotojams, kelia abejonių. Tinklo neutralumo reglamentavimas Europos Sąjungoje yra formalus / minimalus, nes orientuotas į prevenciją ir, jei Lietuva priimtų direktyvas pilna apimtimi, būtų nepasinaudota galimybe išnaudoti nacionalinei reguliavimo institucijai suteiktą įgaliojimą sugriežtinti reikalavimus interneto paslaugų teikimui, o vartotojų interesai nebūtų ginami maksimalia apimtimi. Taigi, tinklo neutralumas bus užtikrinamas pagal minimalius Europos Sąjungos standartus.

Apibendrinant trečiąją dalį, žinotina, kad tinklo neutralumo reglamentavimas yra infrastruktūros lygmens procesų, t.y. duomenų perdavimo reguliavimas. Nors JAV turi daugiausia patirties teoriniais tinklo neutralumo klausimais ir diskusijos šia tema pradėtos dar 2003 m., teisiniai ginčai apčiuopiamų rezultatų nedavė, o bandymai tinklo neutralumą įteisinti federaliniame lygmeny – žlugo. ES specifinio reguliavimo taip pat neturi, tačiau tikimasi, kad atnaujintas telekomunikacijų srities reglamentavimas pilnai apsaugos vartotojų teises tinklo neutralumo kontekste. Lietuvos atveju, jeigu tinkamai bus perkeltos ES direktyvų paketo nuostatos, tinklo neutralumo pažeidimų turėtų būti išvengta, o vartotojų teisės apgintos.

¹³⁰ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/136/EB iš dalies keičianti Direktyvą 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis, Direktyvą 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje ir Reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-12-09].

¹³¹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/140/EB iš dalies keičianti Direktyvą 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos, Direktyvą 2002/19/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų ir Direktyvą 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-12-09].

IŠVADOS

1. Tinklo neutralumas – naujas tarpdisciplininis institutas, glaudžiai siejamas su infrastruktūros lygmens procesais, turintis platų poveikį skirtingoms socialinių santykių sritims.
2. Tinklo neutralumas reiškia laisvą duomenų paketų judėjimą tinklu, t.y. duomenų perdavimas be subjektyvių interneto paslaugų teikėjų apribojimų, kurie nepagrįstai pažeidžia vartotojų teises bei teisėtus lūkesčius, todėl tai yra ne tik technologinis, bet ir teisinis klausimas.
3. *Geriausių pastangų* duomenų perdavimo metodas yra neutralaus tinklo pagrindas. Šis metodas savyje turi efektyvią funkciją spręsti tinklų užsikimšimo problemą, nes objektyviais atvejais duomenų paketai prarandami, bet jų persiuntimas pakartojamas, todėl tinklo neutralumas neturi būti suprantamas kaip paslaugos kokybės vartotojui užtikrinimas.
4. Tinklo neutralumo reikšmė žymiai didesnė, nei paslaugos kokybės užtikrinimas, ir pasireiškia tiek socialinės, tiek technologinės pažangos užtikrinimu: laisvas duomenų perdavimas ir neribojami tinklo naudojimo tikslai užtikrina inovacijų plėtrą daugelyje sričių.
5. Tinklo neutralumas neturėtų būti suprantamas kaip nemokamas internetas: interneto paslaugų teikėjai turi teisę siūlyti, o vartotojai rinktis įvairios kokybės paslaugas už skirtingą kainą. Srauto ribojimai, vykdomi sutartiniu pagrindu arba pagal vartotojų pageidavimą, nėra tinklo neutralumo pažeidimas, bet vartotojų interesų užtikrinimas. Neskaidriai vykdomas duomenų srautų apribojimų taikymas diskriminuoja vartotojus, t.y. duomenų srautų blokavimas ir / ar prioritizavimas sumažina vartotojų galimybes įgyvendinti savo teisėtus interesus, pavyzdžiui, dalyvauti pilietiniuose, ekonominiuose ir inovaciniuose procesuose.
6. Tinklo neutralumo reglamentavimas reiškia infrastruktūros lygmens procesų (duomenų perdavimo) reguliavimą. Tiek JAV, tiek ES siekia tinklo neutralumo, t.y. vengia tinklo neutralumo pažeidimų žalos, bet iki šiol nereglementavo duomenų perdavimo procesų, motyvuodamos tuo, kad sudėtinga nustatyti tinkamą teisinį reguliavimą, kuris nepažeistų nei vartotojų, nei verslo subjektų interesų.
7. JAV atveju, tinklo neutralumo nuostatų įtraukimas į esamą interneto ryšio paslaugų teikimo teisinį reguliavimą stabdo griežtas informacinių ir ryšio-telekomunikacinių paslaugų sąvokų atskyrimas, t.y. egzistuojantys teisiniai formalumai kliudo naujosios koncepcijos įteisinimui.
8. ES nesiėmė infrastruktūros lygmens procesų (duomenų perdavimo) reguliavimo, bet pasirinko alternatyvų kelią, kur užtikrinamas pilnas vartotojų informavimas dėl galimų interneto ryšio paslaugų apribojimų, o visa atsakomybė už tinklo neutralumo pažeidimų keliamą žalą

perkeliamą patiems vartotojams. Taigi, ES teisinis reguliavimas orientuotas į tinklo neutralumo pažeidimų prevenciją.

9. Lietuvoje tinklo neutralumo tema nediskutuojama, be to, atsainiai žiūrima į ES atnaujinto telekomunikacijų srities direktyvų paketo nuostatų perkėlimą, kuris privalo būti įgyvendintas iki 2011 m. gegužės 25 d. Jokios viešos informacijos, apie vykdomą pasirengimą perkelti atnaujinto ES telekomunikacijų srities direktyvų paketo nuostatas, Lietuvoje nėra. Suprantama, kad Lietuvos Respublikos Seimas gali priimti direktyvas pilna apimtimi, tačiau, ar skubotas ir Lietuvos sąlygoms neadaptuotas perkėlimas bus optimaliai naudingas vartotojams, kelia abejonių. Todėl siūloma nedelsiant imtis aktyvių veiksmų tam, kad laiku būtų įgyvendinti bent minimalūs vartotojų teises ginantys standartai.
10. ES, įgyvendindama atnaujinto telekomunikacijų srities direktyvų paketo nuostatas, nesiruošia keisti esamo telekomunikacijų srities reglamentavimo, tačiau nacionalinės reguliavimo institucijos turėtų skirti ypatingą dėmesį reikalavimams, kurie yra taikomi sutartims su vartotojais. Todėl yra tikslingas pareigos informuoti vartotojus (apie galimus apribojimus) maksimalus detalizavimas. Siūlytina įteisinti įrankius / priemones vartotojams, kurių pagalba, būtų galima įrodyti faktą, kad interneto paslaugų teikėjas taiko perteklinius, sutartyje nenumatytus apribojimus, ir tuo pagrindu sudaryti sąlygas vartotojams nutraukti sutartį arba reikalauti kompensacijos už pažeistas teises.
11. Atlikus išsamią tinklo neutralumo koncepcijos analizę, akivaizdu, kad duomenų perdavimo procesų reglamentavimas yra būtinas, nes tik tokiu atveju galima išvengti (silpnosios šalies) vartotojų teisių pažeidimų. Būtų logiška uždrausti blokavimo efektą turintį *aktyvaus prioritizavimo* duomenų srautų perdavimo metodą, kaip pavojingiausią ir žalingiausią interneto paslaugų teikėjų veiklą. Pagrindas tokiam draudimui – interneto kaip viešo tinklo apsauga nuo interneto paslaugų teikėjų subjektyvių veiksmų.

LITERATŪRA

Knygos ir monografijos

1. **Bygrave L. A, Bing J**, *Internet Governance: Infrastructure and Institutions*. Oxford University Press, USA, 2009. – 256 p. – ISBN 978-0-19-956113-1
2. **Goldsmith J, Wu T**, *Who Controls the Internet?: Illusions of a Borderless World*, Oxford University Press, USA, 2006. – 240 p. – ISBN 978-0-19-515266-1
3. **Goldstein F**, *The Great Telecom Meltdown*, Artech House Publishers, USA, 2005. – 209 p. – ISBN 1-58053-939-4
4. **Jones A, Sufrin B**, *EC Competition Law: Text, Cases, and Materials*, Oxford University Press, USA, 2008. – 1430 p. – ISBN 978-0-19-929904-1

Straipsniai

5. **Baran P**, *Introduction to Distributed Communications Networks*, RM-3420-PR, IEEE Transactions on Communications Systems, Volume 12, Issue 1, 1964.
http://www.rand.org/pubs/research_memoranda/2006/RM3420.pdf [žiūrėta 2009-12-10]
6. **Besen S et al**, *Advances in Routing Technologies and Internet Peering Agreements*, American Economic Review, Vol. 91, 2001.
<http://www.stanford.edu/~milgrom/publishedarticles/Advances%20in%20Routing%20Technologies%20and%20Internet%20Peering%20Agr.%202001.pdf> [žiūrėta 2010-07-04]
7. **Cannon R**, *The Legacy of the Federal Communications Commission's Computer Inquiries*, Federal Communications Law Journal, Vol 55, 2003. <http://law.indiana.edu/fclj/pubs/v55/no2/cannon.pdf> [žiūrėta 2010-09-14]
8. **Chandler J. A**, *A Right to Reach an Audience: An Approach to Intermediary Bias on the Internet*, Hofstra Law Review, 2008. <http://ssrn.com/abstract=1021344> [žiūrėta 2010-11-11]
9. **Clark D. D**, *The design philosophy of the DARPA Internet protocols*, ACM Computer Communication Reviews, Vol. 18, No. 4, 1988
10. **Daly A**, *The Legality of Deep Packet Inspection*, 2010. <http://ssrn.com/abstract=1628024> [žiūrėta 2010-10-14]
11. **Faratin P et al**, *The Growing Complexity of Internet Interconnection*, Communications & Strategies, No. 72, , 4th Quarter 2008. <http://ssrn.com/abstract=1374285> [žiūrėta 2010-07-04]
12. **Ford G. S, Spiwak L. J**, *The Broadband Credibility Gap*, 2010. <http://ssrn.com/abstract=1626362> [žiūrėta 2010-10-15]
13. **Frieden R**, *Network Neutrality or Bias? - Handicapping the Odds for a Tiered and Branded Internet*, 2006. <http://ssrn.com/abstract=893649> [žiūrėta 2010-10-29]
14. **Hass D. A**, *The Never-Was-Neutral Net and Why Informed End Users Can End the Net Neutrality Debates*, Berkeley Technology Law Journal, Vol. 22, 2008. <http://ssrn.com/abstract=957373> [žiūrėta 2010-06-02]
15. **Hyunchul K et al**, *Internet Traffic Classification Demystified: Myths, Caveats, and the Best Practices*, ACM CoNEXT 2008, December 10-12, 2008, Madrid, Spain.
http://www.caida.org/publications/papers/2008/classification_demystified/classification_demystified.pdf [žiūrėta 2010-06-02]

16. **Isenberg D.S**, *The Rise of the Stupid Network*. Computer Telephony, 1997
17. **Kennedy J**, *The Right to Receive Information: The Current State of the Doctrine and the Best Application for the Future*, Seton Hall Law Review, Vol. 35, 2005
18. **Marsden C. T**, *Net Neutrality and Consumer Access to Content*, Scripted, Vol. 4, No. 4, 2007
19. **Odlyzko A. M**, *Internet traffic growth: Sources and implications*. Optical Transmission Systems and Equipment for WDM Networking II, Proceedings of the SPIE, Volume 5247, 2003
20. **Pietrzyk M et al**, *Challenging Statistical Classification for Operational Usage: the ADSL Case*, IMC'09, November 4–6, 2009, Chicago, Illinois, USA.
http://www.eurecom.fr/~ennajjar/PUB/IMC09_EnNajjary.pdf [žiūrėta 2010-10-14]
21. **Rogers J. D**, *Internetworking and the Politics of Science: NSFNET in Internet History*. Information Society, Vol. 14, 1998
22. **Sicker D. C**, *Further Defining a Layered Model for Telecommunications Policy*, The Telecommunications Policy Research Conference 4, 2002.
<http://intel.si.umich.edu/tprc/papers/2002/95/LayeredTelecomPolicy.pdf> [žiūrėta 2010-09-13]
23. **Sidak J. G**, *A Consumer-Welfare Approach to Network Neutrality Regulation of the Internet*, Journal of Competition Law & Economics, Vol. 2, No. 3, 2006. <http://ssrn.com/abstract=928582> [žiūrėta 2010-11-07]
24. **Spulber D. F, Yoo C. S**, *On the Regulation of Networks as Complex Systems: A Graph Theory Approach*, Northwestern University Law Review, Vol. 99, 2005.
<http://www.law.northwestern.edu/lawreview/v99/n4/1687/lr99n4spulber&yoo.pdf> [žiūrėta 2010-07-02]
25. **Sullivan K. M**, *First Amendment Intermediaries in the Age of Cyberspace*, UCLA Law Review, Vol. 45, 1998
26. **Valcke P et al**, *Legal Analysis of Network Neutrality under EU Competition Rules and the Regulatory Framework for Electronic Communications*, 2008. <http://ssrn.com/abstract=1246642> [žiūrėta 2010-11-19]
27. **Van Schewick B**, *Network Neutrality: What a Non-Discrimination Rule Should Look Like*, Stanford Public Law Working Paper No. 1684677, Stanford Law and Economics Olin Working Paper No. 402, 2010. <http://ssrn.com/abstract=1684677> [žiūrėta 2010-10-14]
28. **Whitt R. S**, *A Horizontal Leap Forward: Formulating a New Communications Public Policy Framework Based on the Network Layers*, Federal Communications Law Journal. Vol 56, 2004.
<http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v56/no3/Whitt%20Final%202.pdf> [žiūrėta 2010-09-14]
29. **Willinger W, Doyle J**, *Robustness and the Internet: Design and evolution*, 2002.
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1.4614&rep=rep1&type=pdf> [žiūrėta 2010-06-02].
30. **Yoo C. S**, *Network Neutrality and the Economics of Congestion*. Georgetown Law Journal, Vol. 94, 2006. <http://ssrn.com/abstract=825669> [žiūrėta 2010-07-11]
31. **Yoo C. S**, *Innovations in the Internet's Architecture that Challenge the Status Quo*, Journal of Telecommunications and High Technology Law, Vol. 8, 2010. <http://ssrn.com/abstract=1472074> [žiūrėta 2010-07-08]

32. **Whitt R. S.**, *A Horizontal Leap Forward: Formulating a New Communications Public Policy Framework Based on the Network Layers*, Federal Communications Law Journal, Vol 56, Model, 2004. <http://www.law.indiana.edu/fclj/pubs/v56/no3/Whitt%20Final%202.pdf> [žiūrėta 2010-09-17]

Dokumentai

33. **Berkman Center for Internet and Society at Harvard University**, *Next Generation Connectivity: a review of broadband Internet transitions and policy from around the world*, Final Report, 2010.
http://cyber.law.harvard.edu/sites/cyber.law.harvard.edu/files/Berkman_Center_Broadband_Final_Report_15Feb2010.pdf [žiūrėta 2010-09-20]
34. **Cisco**. *Internetworking Technologies Handbook*.
http://docwiki.cisco.com/wiki/Quality_of_Service_Networking#End-to-End_QoS_Levels [žiūrėta 2010-11-23]
35. **EU Commission**. Questionnaire for the public consultation on the open internet and net neutrality in Europe.
http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecomm/doc/library/public_consult/net_neutrality/comments/nn_questionnaire.pdf [žiūrėta 2010-10-19]
36. **EU Commission**. Report on the public consultation on 'The open internet and net neutrality in Europe'.
http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecomm/doc/library/public_consult/net_neutrality/report.pdf [žiūrėta 2010-11-27]
37. **Federal Communications Commission**. Regulatory and Policy Problems Presented by the Interdependence of Computer and Communication Services and Facilities, Notice of Inquiry, 7 F.C.C.2d 11, para. 1, 8 Rad. Reg. 2nd (P & F) 1567, 1966
38. **Federal Communications Commission**. Amendment of Section 64.702 of the Comm'n's Rules and Regs. Second Computer Inquiry, Final Decision, 77 F.C.C.2d 384, 47 Rad. Reg.2d (P & F) 700, 1980
39. **Federal Communications Commission**. Inquiry Concerning High-Speed Access to the Internet Over Cable and Other Facilities; Internet Over Cable Declaratory Ruling; Appropriate Regulatory Treatment for Broadband Access to the Internet Over Cable Facilities, GN Docket No. 00-185, CS Docket No. 02-52, Declaratory Ruling and Notice of Proposed Rulemaking, 17 FCC Rcd 4798, 2002
40. **Federal Communications Commission Internet Policy Statement**. FCC 05-151.
<http://www.publicknowledge.org/pdf/FCC-05-151A1.pdf> [žiūrėta 2010-09-27]
41. **IETF Network Working Group**. RFC nr. 1930 "Guidelines for creation, selection, and registration of an Autonomous System (AS)", Section 3, 1996. <http://www.rfc-editor.org/rfc/rfc1930.txt> [žiūrėta 2010-06-02]
42. **IETF Network Working Group**. RFC nr. 3724 "The Rise of the Middle and the Future of End-to-End: Reflections on the Evolution of the Internet Architecture", 2004.
<http://www.ietf.org/rfc/rfc3724.txt> [žiūrėta 2010-06-02]
43. **International Chamber of Commerce, The World Business organization**, *Telecoms liberalization: An international business guide for policymakers*, 2007
44. **International Telecommunication Union, Telecommunication Standardization Sector**. *Traffic control and congestion control in B ISDN*. Recommendation I.371, 2004

45. **International Telecommunication Union**, *Trends in Telecommunication Reform 2006: Regulating in the broadband world*, 7th edition, 2006
46. **Merit Network, Inc.**, *Nsfnet: A Partnership for High-Speed Networking*, Final Report 1987–1995, 1996. http://www.merit.edu/documents/pdf/nsfnet/nsfnet_report.pdf [žiūrėta 2010-06-02]
47. **OECD**. Working Party on Telecommunications and Information Services Policies, *Internet Traffic Exchange: Market Developments and Measurement of Growth*, 2006. <http://www.oecd.org/dataoecd/25/54/36462170.pdf> [žiūrėta 2010-07-08]
48. **OECD**. Directorate for Science, Technology and Industry Committee for Information, Computer and Communications Policy. Working Party on Telecommunication and Information Services Policies. *Internet Traffic Prioritisation: an Overview*, 2007. <http://www.oecd.org/dataoecd/43/63/38405781.pdf> [žiūrėta 2010-06-10]
49. **The Number Resource Organization**, *Remaining IPv4 Address Space Drops Below 5%*, 2010. <http://www.nro.net/media/remaining-ipv4-address-below-5.html> [žiūrėta 2010-10-27]

ES pranešimai spaudai

50. Directorate General Communication (European Commission), Press release *Telecoms: Commission urges Lithuania to separate regulatory and ownership functions in telecoms*, Reference: IP/09/1040, date: 25/06/2009. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1040&type=HTML> [žiūrėta 2010-10-05]
51. Directorate General Communication (European Commission), Press release *Digital Agenda: Commission outlines measures to deliver fast and ultra-fast broadband in Europe*, Reference: IP/10/1142, date: 20/09/2010. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1142&type=HTML> [žiūrėta 2010-11-10]
52. Directorate General Communication (European Commission), Press release *Digital Agenda: Commission launches consultation on open internet and net neutrality*, Reference: IP/10/860, date : 30/06/2010. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/860&type=HTML> [žiūrėta 2010-10-10]
53. Directorate General Communication (European Commission), Press release *Digital Agenda: European Commission announces €780 million boost for strategic ICT research*, Reference: IP/10/1184, date: 28/09/2010. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1184&type=HTML> [žiūrėta 2010-11-10]
54. Directorate General Communication (European Commission), Press release “Digital Agenda: consultation reveals near consensus on importance of preserving open internet”. Reference: IP/10/1482, date: 09/11/2010. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1482&type=HTML> [žiūrėta 2010-11-11]
55. Directorate General Communication (European Commission), Press release *Digital Agenda: Commission acts against Lithuania and Romania to ensure impartial regulation of telecoms*, Reference: IP/10/1557, date: 24/11/2010. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1557&type=HTML> [žiūrėta 2010-12-01]

ES teisės aktai

56. Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos, 2010/C 83/01, Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 53 tomas (C 83), 2010. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-12-05]
57. Reglamentas (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-05]
58. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/19/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:29:32002L0019:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-03]
59. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:29:32002L0020:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-03]
60. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos (Pagrindų direktyva) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:108:0033:0050:EN:PDF> [žiūrėta 2010-10-05]
61. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:29:32002L0022:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-03]
62. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:29:32002L0058:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-03]
63. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/136/EB iš dalies keičianti Direktyvą 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis, Direktyvą 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje ir Reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-03]
64. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/140/EB iš dalies keičianti Direktyvą 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos, Direktyvą 2002/19/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų ir Direktyvą 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:337:FULL:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-03]
65. Europos Komisijos komunikatas *Valstybės pagalbos taisyklių taikymo plačiajuosčio ryšio tinklų sparčiam diegimui Bendrijos gairės*, Europos Sąjungos oficialusis leidinys C 235/7, 2009.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:235:0007:0025:LT:PDF> [žiūrėta 2010-09-27]

66. European Commission recommendation 2003/311/EC of 11 February 2003 on relevant product and service markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communication networks and services. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:114:0045:0045:EN:PDF> [žiūrėta 2010-11-06]
67. Komisijos rekomendacija 2007/679/EC dėl elektroninių ryšių sektoriaus atitinkamų produktų ir paslaugų rinkų, kurioms gali būti taikomas ex ante reguliavimas pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:344:0065:0069:LT:PDF> [žiūrėta 2010-11-03]

JAV teisės aktai

68. *First Amendment*. Bilio tekstas: http://www.archives.gov/exhibits/charters/bill_of_rights_transcript.html [žiūrėta 2010-11-10]
69. The Communications Act of 1934. <http://www.fcc.gov/Reports/1934new.pdf> [žiūrėta 2010-09-13]
70. A bill to ensure and promote a free and open Internet for all Americans. <http://www.publicknowledge.org/pdf/s2360-109.pdf> [žiūrėta 2010-10-16]
71. Internet Freedom Preservation Act of 2009. <http://www.opencongress.org/bill/111-h3458/text> [žiūrėta 2010-10-18].
72. Internet Freedom Act of 2010. <http://www.opencongress.org/bill/111-h4784/text> [žiūrėta 2010-10-18].

Lietuvos Respublikos teisės aktai

73. Lietuvos Respublikos Elektroninių ryšių įstatymas. Nr. IX-2135, Žin., 2004, Nr. 69-2382. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=332292 [žiūrėta 2010-12-09]
74. Lietuvos Respublikos Elektroninių ryšių įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija). Nr. XIP-2432. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=381882&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2010-12-09]

Teisminė praktika

75. Comcast Corporation v. Federal Communications Commission and United States of America, No. 08-1291, 2010. http://hraunfoss.fcc.gov/edocs_public/attachmatch/DOC-297356A1.pdf [žiūrėta 2010-06-26]
76. *Decision 2009-580 DC, Act furthering the diffusion and protection of creation on the Internet*, <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/case-law/case-law.25743.html> [žiūrėta 2010-01-05]
77. Estelle T. Griswold and C. Lee Buxton v. Connecticut. 381 U.S. 479 (1965) <http://supreme.justia.com/us/381/479/case.html> [žiūrėta 2010-11-23]
78. European Court of Justice, Case C-320/91 *Corbeau* [1993] ECR I-2533, [1995] 4 CMLR 621

79. European Court of Justice, Case T-128/98, *Aéroports de Paris v the Commission* [2000] ECR II-3929
80. National Cable & Telecommunications Association et al. v. Brand X Internet Services et al., 545 U.S. 967, 2005. <http://www.supremecourt.gov/Search.aspx?FileName=/docketfiles/04-277.htm> [žiūrėta 2010-06-02]
81. Madison River Communications, L.L.C. and Affiliated Companies, Order, File No. EB-05-IH-0110, 20 F.C.C.R. 4295, Enforcement Bureau, 2005

Kiti interneto šaltiniai

82. 2010 m. spalio 14 d. radijo laida “Jonathan & Larry TAKE ON...“, tema “*Net Neutrality*“, Radio Berkman from Berkman Center for Internet and Society at Harvard University.
<http://cyber.law.harvard.edu/interactive/podcasts/radioberkman165;>
http://wilkins.law.harvard.edu/podcasts/mediaberkman/radioberkman/2010-10-14_002JZLESSIG.mp3 [žiūrėta 2010-10-20]
83. Europos Komisija, *ES konkurencijos politika ir vartotojas*,
http://ec.europa.eu/competition/publications/consumer_lt.pdf [žiūrėta 2010-09-27]
84. EU Commission’s website on the Internet of Things. <http://www.iot-visitthefuture.eu> [žiūrėta 2010-03-06]
85. Nelson M, pristatymas “*Who Manages the Internet?*” INET 2004 konferencijoje “Strengthening the Net: Building an Open and Trusted Internet”. 2004 m. gegužės 10-14 d., Barselona, Ispanija.
<http://www.isoc.org/isoc/conferences/inet/04/documents/InternetGovernance.ppt> [2010-06-02]
86. ES Septintoji bendroji mokslinių tyrimų ir technologijų vystymo programa.
http://cordis.europa.eu/fp7/ict/future-networks/home_en.html [žiūrėta 2010-11-10]

Vaišnorienė N. Tinklo neutralumo koncepcija vartotojų teisių apsaugos kontekste: teisiniai aspektai / Informatikos teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. D. Štītis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinės informatikos fakultetas, 2010.

SANTRAUKA

...

Technologinė pažanga paskatino tinklo neutralumo kaip naujo tarpdisciplininio instituto atsiradimą. Jo esmę sudaro infrastruktūros lygmens procesai, tiesiogiai įtakojantys vartotojų teises skirtingose socialinių santykių srityse. Nepakankamas teisinis reguliavimas taip pat, kaip ir perteklinis, gali būti žalingas tiek vartotojams, tiek verslo subjektams.

Darbo tikslas – išsiaiškinti, kaip tinkamai turi būti reglamentuojamas tinklo neutralumas, siekiant apsaugoti vartotojų teises. Darbe atskleidžiama tinklo neutralumo koncepcijos samprata ir turinys, apibrėžiamas tinklo neutralumo užtikrinimo ir pažeidimų aspektų poveikis vartotojams, taip pat analizuojamas esamas tinklo neutralumo teisinis reglamentavimas JAV ir ES.

Darbe naudojami įvairūs moksliniai tyrimo metodai tokie, kaip sisteminės analizės, sintezės, abstrakcijos, dokumentų analizės ir kt.

Darbo rezultatai: tinklo neutralumo koncepcijos įteisinimas yra sudėtingas procesas, kuriame toliausiai pažengė Europos Sąjunga, išvengusi infrastruktūros lygmens procesų reglamentavimo ir sudariusi sąlygas vartotojų teisėms užtikrinti.

SUMMARY

Vaišnorienė N. Legal issues of network neutrality: protection of user rights / Master's Thesis in Informatics' Law. Supervisor assoc. prof. dr. D. Štītis. – Vilnius: Faculty of Social Informatics, Mykolas Romeris University, 2010.

...

Net neutrality as a new interdisciplinary concept appeared as a result of technological progress. Net neutrality focuses on infrastructure level processes and has an important impact on user rights' in various social fields. Insufficient legal regulation as well as over-regulation might be harmful to users and to business entities.

The purpose of the thesis is to define the proper way to regulate net neutrality in order to protect user rights. The thesis deals with the meaning of net neutrality concepts definition, also with the effect that net neutrality enforcement has on user's interests. What is more, legal situation concerning net neutrality in the U.S. and the EU is discussed.

Thesis was elaborated using various methods of scientific research, for example, abstraction, system analysis, synthesis, etc.

The results show that it is very complicated to code net neutrality with laws. The European Union is leading the process of solving the problem of net neutrality regulation; the EU presented its solution by avoiding regulation of infrastructure level processes but at the same time insuring user rights protection.

PRIEDAS. Darbe naudojamų paveikslų šaltinių sąrašas.

1 pav. „Ryšio tinklų modeliai”.

Šaltinis: Paul Baran. On Distributed Communications: Introduction to Distributed Communications Networks. http://www.rand.org/pubs/research_memoranda/2006/RM3420.pdf, p. 2.

[žiūrėta 2010-06-15]

2 pav. „Telekomunikacinių sistemų sprendimų priėmimo hierarchija / valdžios piramidė”.

Šaltinis: Michael Nelson pristatymas “Who Manages the Internet?” INET 2004 konferencijoje “Strengthening the Net: Building an Open and Trusted Internet”. 2004 m. gegužės 10-14 d., Barselona, Ispanija. <http://www.isoc.org/isoc/conferences/inet/04/documents/InternetGovernance.ppt>

[žiūrėta 2010-07-12]

3 pav. „Vertikali komunikacijos sistemos hierarchija”.

Šaltinis: Lee A. Bygrave, Jon Bing. Internet Governance: Infrastructure and Institutions. Oxford University Press, 2009, p. 67.

4 pav. „Interneto architektūros pokyčiai”.

Šaltinis: The Future Internet Assembly 2010. Conference Report, 15- 16 April 2010, Valencia, Spain. p. 20. [http://www.future-](http://www.future-internet.eu/fileadmin/documents/valencia_documents/FIA_Valencia_Report_v3_0__out_final_0306.pdf)

[internet.eu/fileadmin/documents/valencia_documents/FIA_Valencia_Report_v3_0__out_final_0306.pdf](http://www.future-internet.eu/fileadmin/documents/valencia_documents/FIA_Valencia_Report_v3_0__out_final_0306.pdf)

[žiūrėta 2010-09-28]

5 pav. „Maršrutizatoriaus veikla”.

Šaltinis: OECD. Directorate for Science, Technology and Industry Committee for Information, Computer and Communications Policy. Working Party on Telecommunication and Information Services Policies. Internet Traffic Prioritisation: an Overview, 2007. p. 11.

<http://www.oecd.org/dataoecd/43/63/38405781.pdf> [žiūrėta 2010-07-08]

6 pav. „Kiauro kibiro algoritmas”.

Šaltinis: Cisco. The LightStream 2020 System Overview. p. 6.

<http://www.cisco.com/univercd/cc/td/doc/product/atm/l2020/2020r211/sysover/traffic.pdf>

[žiūrėta 2010-10-15]

7 pav. „Aktyvaus prioritizavimo metodo taikymas”.

Šaltinis: <http://www.wcsupport.com/packetlogic.html> [žiūrėta 2010-10-15]

8 pav. „Ankstyvojo interneto trinarė hierarchinė topologija”.

Šaltinis: Christopher S.Yoo. Innovations in the Internet’s Architecture that Challenge the Status Quo. Journal of Telecommunications and High Technology Law, Vol. 8, 2010. p. 83.

<http://ssrn.com/abstract=1472074> [žiūrėta 2010-10-21]

9 pav. „Interneto paslaugų teikėjų tarpusavio santykių vystymasis”.

Šaltinis: Christopher S.Yoo. Innovations in the Internet’s Architecture that Challenge the Status Quo. Journal of Telecommunications and High Technology Law, Vol. 8, 2010, p.87.

<http://ssrn.com/abstract=1472074> [žiūrėta 2010-10-21]

10 pav. „Duomenų platinimo modeliai”.

Šaltinis: <http://en.wikipedia.org/wiki/Peer-to-peer> [žiūrėta 2010-10-21]